

สถาปนิกอาหาร...

ตามรอยพ่อ

วิติยา ปิตังงาไพธิ์

สถาปนิกอาหาร...ตามรอยพ่อ

ISBN : 978-974-299-200-2

พิมพ์ครั้งที่ 1 (มิถุนายน 2556) จำนวน 1,500 เล่ม ราคา 100 บาท

ข้อมูลบรรณานุกรมสำนักหอสมุดแห่งชาติ

วิติยา ปิตตังนาโพธิ์.

สถาปนิกอาหาร_ตามรอยพ่อ.-- นนทบุรี : สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.),
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) กระทรวงสาธารณสุข, 2556.

128 หน้า.

1. สถาปัตยกรรมกับคนพิการ. I. ชื่อเรื่อง.

720.87

ISBN 978-974-299-200-2

ที่ปรึกษา

แพทย์หญิงวิภา รวีไพบูลย์

ผู้เขียน

ดร.วิติยา ปิตตังนาโพธิ์ และคณะ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนนคร

ภาพประกอบ/รูปเล่ม

นิสิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนนคร

ประสานงาน

อัปสร จินดาพงษ์

จัดพิมพ์โดย

สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.)

อาคารสุขภาพแห่งชาติ ชั้น 3 กระทรวงสาธารณสุข ขอย 6

ถ.ติวานนท์ ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

โทรศัพท์ 0-2832-9260 โทรสาร 0-2832-9261

<http://www.healthyability.com>

พิมพ์ที่

บริษัท ต้นเงินการพิมพ์ จำกัด

โทรศัพท์-โทรสาร 0-2432-4580

คำนำเสนอ

การปรับสภาพที่อยู่อาศัยของคนพิการที่อาศัยอยู่ในชนบทห่างไกล เพื่อการมีชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น และมีความสุขนั้น แม้จะเป็นสิทธิตามกฎหมายที่คนพิการพึงได้รับ และมีนโยบายรัฐจากหน่วยงานส่วนกลางแล้ว แต่บริการนี้ก็ไม่ได้มีโครงสร้างและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน การจะนำสิทธิและนโยบายนี้สู่ความเป็นจริงได้ต้องการกลไกที่ขับเคลื่อนด้วยหัวใจที่มีพลัง

วิชาชีพสถาปนิก อาจดูเหมือนห่างไกลเกินเอื้อมของคนพิการในชนบท ที่จะไปขอรับบริการให้ออกแบบเพื่อปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้ แต่หนังสือเล่มนี้จะทำให้ท่านเห็นภาพการทำงานของสถาปนิกในแบบที่แตกต่างจากที่เคยรับรู้ “สถาปนิกอาทร...ตามรอยพ่อ” เป็นสถาปนิกที่ออกแบบและจัดการสภาพแวดล้อมที่ทำให้ชีวิตคนพิการเปลี่ยนไป และสร้างรอยยิ้มขึ้นบนใบหน้าของพวกเขา

บทบาทสถาบันการศึกษาที่ทั้งสร้างคนและสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ที่ทำให้ผู้คนมีความสุขได้ เป็นอย่างไร เราจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของอาจารย์ปูและทีมงานจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงไปทำงานบริการวิชาการเพื่อการปรับสภาพที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมให้คนพิการในจังหวัดพะเยาที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐ และเอกชนในพื้นที่ต่างให้ความร่วมมือกันอย่างงดงาม

ทั้งหมด... คือ การเดินตามรอยพ่อ ของพวกเรา.

แพทย์หญิงวิรัช วัชรไพบูลย์

ผู้อำนวยการสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.)

สารบัญ

1. "ที่มา...ที่ไป" เกริ่นนำหนังสือ หน้า 6
2. "กัลยา (อาทร) ฌมิตร"
เครื่องมือสำคัญในการลงพื้นที่ หน้า 12
3. "การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วม"
แนวทางการพัฒนาความร่วมมือ หน้า 32
4. "Universal Design ไร่บ้าน"
ถอดบทเรียนจากประสบการณ์ภาคสนาม หน้า 44
5. "สถาปนิกอาทร...ตามรอยพ่อ"
การปรับประยุกต์ใช้แนวคิดตามหลักการทรงงาน หน้า 60
6. "เยี่ยมเยือน...เรือนกัลยา" หน้า 87
7. บทสรุป "เป็น อยู่ คือ" และข้อเสนอแนะ
เอกสารอ้างอิง หน้า 108

1. ที่มา-ที่ไป

ที่มา-ที่ไป

หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนตั้งชื่อว่า "สถาปนิกอาทร...ตามรอยพ่อ" โดยมีความมุ่งหมายเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวดีๆ ของโครงการบริการวิชาการ เพื่อปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยสำหรับคนพิการ ในพื้นที่จังหวัดพะเยา ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของกัลยาณมิตรจากหน่วยงานในหลายภาคส่วน โดยน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสำหรับสถาปนิกคณะทำงาน ซึ่งจุดประกายความฝัน โดยสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) สานต่อความฝัน โดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เชื่อมต่อความฝันสู่ความเป็นจริง โดย สำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา ทำฝันให้เป็นจริง โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครในพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ และอำเภอภูพานยาว จังหวัดพะเยา และสู่จันความฝันสำเร็จ โดยครอบครัวคนพิการ ทั้ง 10 ครอบครัว

ที่มาของเรื่องราวดีๆ ในหนังสือเล่มนี้เกิดจากหลายเหตุผล
ประการแรก คือ การถ่ายทอดบทเรียนในการปรับเปลี่ยนและ
พัฒนาสภาพที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมสำหรับคนพิการ ซึ่งอยู่
ภายใต้แนวคิดในการสร้างความเสมอภาคทางโอกาสให้แก่คนพิการ
ตามกฎหมายว่าด้วยการสร้างความเสมอภาคทางโอกาสให้แก่คน
พิการขององค์การสหประชาชาติพ.ศ.2537 ครอบคลุมกระบวนการ
และกลไกต่างๆ ในสังคม ทั้งในรูปแบบกิจกรรม ข้อมูล ข่าวสาร
ต่างๆ เพื่อสร้างความเสมอภาคและโอกาสให้แก่คนพิการ

ประการที่สอง คือ แรงขับเคลื่อนจาก สสพ. และแรงบันดาลใจจากแพทย์หญิงวัชรวิฑูรย์ เป็นกลไกที่ผลักดันให้ผู้เขียนรังสรรค์เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการในพื้นที่ เนื้อหาบางส่วนเป็นบทความวิชาการของผู้เขียนที่ได้นำไปเผยแพร่ในการประชุมวิชาการด้านคนพิการ โดยผู้เขียนพยายามจะถ่ายทอดประสบการณ์ และถอดบทเรียนให้เข้าใจได้ง่าย เนื้อหาเบาๆ ผสมผสานกับภาพวาดที่ถ่ายทอดโดยนิสิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ กลุ่ม "สถาปัตยกรรมเปียกน้ำ" รุ่น 4 ปีการศึกษา 2555 ที่อดทนหลับจับตา (ตื่น) นอน และกลายเป็น "สถาปนิกอาสา" มาช่วยละลายความเป็นวิชาการให้สัมผัสได้ง่ายยิ่งขึ้น

ประการสุดท้าย คือ ผู้เขียนอยากถ่ายทอดเรื่องราวดีๆ ผ่านการถอดบทเรียนในภาคสนาม โดยการมีส่วนร่วมของนิสิตนักศึกษา และกัลยาณมิตรต่างๆ ในเครือข่าย

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย 7 บท **บทแรก** จะเป็นการเกริ่นนำเรื่องราวและที่มาของหนังสือเล่มนี้ **บทที่สอง** จะถ่ายทอดเรื่องราวของกัลยาณมิตรจากเครือข่ายที่ทำงานในพื้นที่ร่วมกัน **บทที่สาม** นำเสนอแนวทางการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วม ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาความร่วมมือเครือข่าย **บทที่สี่** เป็นเรื่องของกรออกแบบเพื่อคนทุกคน ในแบบฉบับชาวบ้านๆ **บทที่ห้า** จะถ่ายทอดแนวทางสำหรับสถาปนิกอาทร ในการปรับประยุกต์ใช้แนวคิดตามหลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว **บทที่หก** เป็นการติดตามความเป็นอยู่ของคนพิการหลังการปรับปรุงบ้าน และ**บทสรุปส่งท้าย** ความ "เป็น อยู่ คือ" สำหรับการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาจิตสำนึกแก่สังคมร่วมกัน และข้อเสนอแนะ

ขอขอบคุณแรงบันดาลใจดีๆ ที่ได้จากเครือข่ายและกัลยาณมิตรทั้งหลาย ที่มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้น่าอยู่และกระจายโอกาสของความสุขแก่คนพิการได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึงในระดับพื้นที่อย่างแท้จริง

แรงบันดาลใจสูงสุดเหนือสิ่งอื่นใด คือ พระราชาภณียกิจ
ของพ่อหลวงของปวงชนชาวไทย ที่ทรงเป็นพลังของแผ่นดิน และ
ต้นแบบในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อความสุขของปวงชนในถิ่นทุรกันดาร
อย่างมิทรงเหน็ดเหนื่อย หลักการทรงงานของพระองค์ จึงเป็นทั้ง
แนวคิด และแนวปฏิบัติแก่ผู้เขียน สถาปนิกอาทร และคณะทำงาน
รวมทั้งกัลยาณมิตรทุกเครือข่าย ในการดำเนินรอยตามแนวพระราช
ดำรัส และน้อมนำหลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว มาประยุกต์ปฏิบัติใช้ในการปรับปรุงบ้านผู้พิการจน
บรรลุผลสำเร็จได้ในครั้งนี้

2. กัลยา (อาหาร) ฌมิตฺร

เนื้อหาในบทนี้เป็นส่วนหนึ่งในบทความที่ผู้เขียนได้นำเสนอและตีพิมพ์ในเอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติด้านคนพิการ ครั้งที่ 4 ประจำปี 2555

กัลยา (อาหาร) ฌมित्र

การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงปฏิบัติ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งผู้เขียนคงหาคำใดมาเรียกให้สื่อความหมายอย่างเหมาะสมได้ไม่เท่ากับคำว่า "กัลยาฌมित्र" อธิบายได้ว่า คือ มิตรที่ดีที่คอยช่วยเหลือกันอย่างจริงใจโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและการขับเคลื่อนโครงการสนับสนุนการออกแบบสภาพที่อยู่อาศัยสำหรับคนพิการสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง

โครงการสนับสนุนการออกแบบสภาพที่อยู่อาศัยให้เอื้อกับคนพิการและผู้สูงอายุ บ้านนาร่อง 10 หลัง ในพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ และอำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดพะเยา เป็นกรณีศึกษาการมีส่วนร่วมระหว่างคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) และ

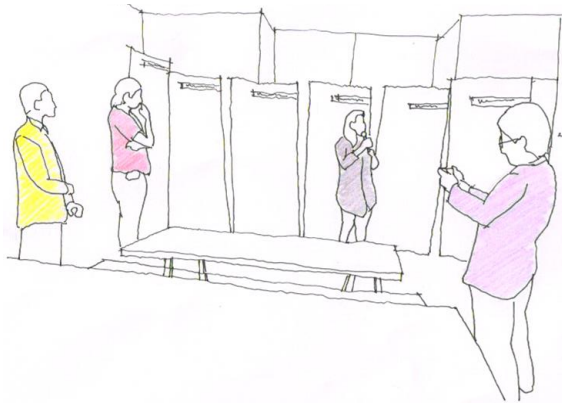
ความร่วมมือจากสำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดพะเยา และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการตามแผนงานไปสู่การปฏิบัติ (Push planning into practice) ทฤษฎีหรือแนวคิดเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ความร่วมมือร่วมใจจากหน่วยงานต่างๆ คือ หัวใจแห่งความสำเร็จ ที่ทำให้โครงการสนับสนุนการออกแบบ ปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยของคนพิการดำเนินการได้จริง

เนื้อหาในบทนี้เพียงต้องการถ่ายทอด แนวทางดีๆ สำหรับพัฒนาแผนงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการที่หลายหน่วยงานสามารถนำไปประยุกต์ปฏิบัติให้ได้ จึงขอนำเสนอบทบาทของแต่ละหน่วยงานตามลำดับ พร้อมกับภาพลายเส้นประกอบ ซึ่งล้วนแล้วแต่ถอดจากภาพกิจกรรมที่อยู่ในโครงการบริการวิชาการฯ ในความร่วมมือของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (2555)

มิตรแรกพบ

คือ สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) เป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนนโยบายและแผนงานด้านคนพิการให้เกิดขึ้นในระดับพื้นที่ โครงการการสนับสนุนการออกแบบสภาพที่อยู่อาศัยให้เอื้อกับคนพิการเป็นการสนับสนุนจากสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ร่วมกับสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการประสานความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันการศึกษาด้านการออกแบบและสถาปัตยกรรม ในพื้นที่ศึกษา โดยมีบ้านคนพิการนำร่องมากกว่า 80 หลัง ทั่วประเทศ โดยการสนับสนุนให้สถาปนิกอาสาสมัครร่วมออกแบบปรับปรุงบ้านคนพิการ ซึ่งกระบวนการคัดเลือกบ้านจะดำเนินการโดยความร่วมมือจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา และการลงสำรวจเก็บข้อมูลโดย สสพ.

บทบาทที่สำคัญอีกประการของสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) คือ การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ การติดต่อประสานงานขอความร่วมมือจาก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น การลงสำรวจ พื้นที่บ้านนาร่อง การเข้าร่วมกิจกรรมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ ไป จนกระทั่งการประสาน การหารือ และการนำงบประมาณ สนับสนุนการก่อสร้างเป็นจำนวน 50,000 บาท แก่บ้านนาร่อง ทั้ง 10 หลังในพื้นที่จังหวัดพะเยา ทำให้การดำเนินงานปรับปรุงที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมสำหรับคนพิการ สามารถดำเนินการต่อ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนการจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้และถอดบทเรียนร่วมกันระหว่างเครือข่ายที่ทำงานด้านคนพิการ ในเวทีสัมมนาเชิงวิชาการ

ภาพบน: การลงพื้นที่ร่วมกันระหว่างทีมงาน สสพ.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้นำจาก พมจ.พะเยา และคนพิการในพื้นที่ อ.ดอกคำใต้

ภาพล่าง: เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถอดบทเรียนในเครือข่ายฯ
จัดโดย สสพ.

😊 สถา (ปัตย์) กัลยณมิตร

คือ คณะสถาปัตยกรรมการมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
สถาบันการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการให้ความร่วมมือทางวิชาการ
แก่สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับคณะสถาปัตยกรรมการ
ศาสตร์ ที่มีบทบาทในการให้บริการวิชาชีพด้านการออกแบบ
ปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เอื้อกับคนพิการ แม้ว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่น
จะมีพันธกิจในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนในเขต 9 จังหวัด
ภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งประกอบด้วย พิษณุโลก ตาก กำแพงเพชร
สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิจิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ และอุทัยธานี
แม้ว่าพื้นที่บ้านนาร่องของคนพิการทั้ง 10 หลัง ในจังหวัดพะเยา
อยู่นอกเขตการบริการ และมีอุปสรรคด้านระยะทางและการเข้าถึง
พื้นที่ อย่างไรก็ตามทางคณะสถาปัตยกรรมการมศาสตร์อาสาและยินดีให้
ความร่วมมือเพื่อยกระดับคุณภาพที่อยู่อาศัยของคนพิการอย่างเต็ม
กำลัง บทบาทที่ทางคณะฯ มีส่วนร่วม ดังจะอธิบายตามลำดับ

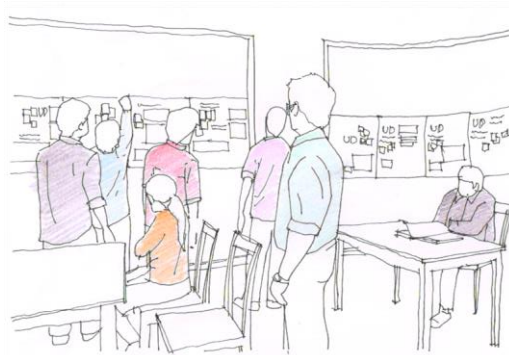
การให้ความรู้และการถ่ายทอดความรู้ แนวคิดการออกแบบ
สำหรับคนทุกคน (Universal Design) แก่ นักศึกษาคณะ
หน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องด้านคนพิการ ซึ่งได้ดำเนินการในหลาย
รูปแบบ เช่น การอบรม การสร้างกิจกรรมเรียนรู้ การจัดเวที
วิชาการ การจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเผยแพร่
แนวคิดในรูปแบบนิทรรศการ หรือการจัดกิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ
ซึ่งเป็นพันธกิจที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอน

การสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็น
นิตยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การออกแบบ เขียนแบบ และประเมินการก่อสร้าง ซึ่งเป็น
อีกพันธกิจหลักในการให้บริการวิชาการและวิชาชีพแก่สังคม โดย
ความร่วมมือของนิสิตภาควิชาสถาปัตยกรรม ชั้นปีที่ 3 และ 4
ภายใต้การให้คำแนะนำจากคณาจารย์ที่ปรึกษาในโครงการฯ
กระบวนการมีส่วนร่วมของนิสิต ประกอบไปด้วย การลงสำรวจ
พื้นที่ การรังวัด การออกแบบร่าง การพัฒนาแบบร่าง รวมทั้งการ
นำเสนอแบบบ้านหลังการปรับปรุงบ้านคนพิการ ซึ่งล้วนแล้วแต่
เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นิสิตได้รับประสบการณ์ตรง ในสถานการณ์
จริง โดยกระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมจากคนพิการ และ
เครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความสำเร็จที่ได้จากการมีส่วนร่วมใน
โครงการฯ ดังกล่าวของนิสิตภาควิชาสถาปัตยกรรมฯ ไม่ใช่เพียง
ผลงานการออกแบบ

แต่สิ่งที่เกิดขึ้นเหนือความคาดหวัง คือ จิตที่เป็นสาธารณะ
ของนิสิตที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งได้เข้าใจบทบาทและความสำคัญของ
วิชาชีพสถาปนิกในการรับใช้สังคมโดยแท้จริง

ภาพบน: การสำรวจ รังวัดบ้านคนพิการ ในพื้นที่ จ.พะเยา
ภาพล่าง: กิจกรรมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนิสิตภาควิชา
สถาปัตยกรรมฯ ที่เข้าร่วมโครงการฯ

ตัวอย่างผลงานการออกแบบปรับปรุงบ้านคนพิการ 2 หลัง

อำเภอภูพาน จังหวัดพะเยา

การให้คำปรึกษาด้านการก่อสร้างในระยะยาว เป็นพันธสัญญาในการให้บริการทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นความสนใจที่เกิดขึ้นนอกกรอบระยะเวลาและแผนการดำเนินโครงการ แม้ว่ากระบวนการออกแบบดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว อย่างไรก็ตามต้องยอมรับความพร้อมในการก่อสร้างที่ไม่สามารถกำหนดให้เป็นไปตามแผนงานได้ทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดทั้งด้านเวลา และงบประมาณ ส่งผลสู่การก่อสร้างให้ดำเนินได้จริงนั้น ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่ต้องใช้ระยะเวลา

การจัดหางบประมาณสนับสนุนการก่อสร้าง ความคาดหวัง
ของคณพิการ และครอบครัวที่มีต่อสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ไม่จำกัดเฉพาะด้านการออกแบบ แต่ยัง
ครอบคลุมถึงการนำแบบที่ได้ไปก่อสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่าง
เป็นรูปธรรม จึงทำให้การบริการวิชาการต้องขับเคลื่อนต่อ รวมทั้ง
การหาแหล่งสนับสนุนงบประมาณ และประจวบเหมาะกับการที่
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ลงนามความ
ร่วมมือทางวิชาการ กับสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต
คนพิการแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2554 ซึ่งได้รับ
งบประมาณสนับสนุนพันธกิจด้านคนพิการเป็นจำนวน 30,000
บาท โดยทางคณะฯ ได้จัดสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อดำเนิน
กิจกรรมสนับสนุนคุณภาพชีวิตคนพิการ สอดคล้องและบรรลุลตาม
วัตถุประสงค์ตามข้อตกลงความร่วมมือ

😊 กัลยา (พาไป) ณิชมิตร

คือ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดพะเยา เป็นกลไกหลักในการดำเนินงานในระดับพื้นที่ ผู้เขียนคงต้องขออนุญาตจาริกนามนักพัฒนาสังคมที่มีหัวใจที่ยิ่งใหญ่นามว่า "เพิ่มศักดิ์ อินทสร" ซึ่งเป็นผู้นำนักพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในพื้นที่จังหวัดพะเยา ที่มีความมุ่งมั่นและปณิธานอันแรงกล้า และเป็นหัวเรือหลักในการประสานงานหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ในการนำคณะทำงาน ลงสำรวจ และพูดคุยกับคนพิการในพื้นที่ ศึกษาอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ขับเคลื่อนและผลักดันการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการปรับปรุงบ้านนร่อง ทั้ง 10 หลัง จาก พมจ. จังหวัดพะเยา จำนวนหลังละ 20,000 บาท ส่งผลให้เกิดการก่อสร้าง และปรับปรุงสภาพบ้านคนพิการอย่างเป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วมในการถอดบทเรียนและประสบการณ์ในการดำเนินงานในพื้นที่นร่อง เป็นอีกบทบาทยุทธศาสตร์ พมจ. จังหวัดพะเยาร่วมนำเสนอ

ภาพบน: ความร่วมมือในการลงพื้นที่ระหว่าง พมจ.จังหวัดพะเยา

ทีมงาน สสพ. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

และเครือข่ายคนพิการในพื้นที่

ภาพล่าง: คุณเพิ่มศักดิ์ อินทสโร

ในเวทีเสวนาร่วมกันระหว่างเครือข่ายฯ จัดโดย สสพ.

😊 กัลยา (อาสา) ฅมิตร

คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการภาคปฏิบัติ ทั้งในแง่ของการสนับสนุนด้านช่าง และแรงงานในการก่อสร้างปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย ในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

สำหรับโครงการสนับสนุนการออกแบบสภาพที่อยู่อาศัยให้เอื้อกับคนพิการและผู้สูงอายุ บ้านน้ำร่อง 10 หลังในพื้นที่จังหวัดพะเยา ประกอบไปด้วย จำนวน 8 หลังในพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 3 ส่วน ได้แก่ เทศบาลหนองหล่ม (จำนวน 3 หลัง) เทศบาลบ้านถ้ำ (จำนวน 4 หลัง) และองค์การบริหารส่วนตำบลคือเวียง (จำนวน 1 หลัง) อีก 2 หลังอยู่ในพื้นที่อำเภอภูพานยาว โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้วเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการก่อสร้าง

ภาพซ้าย: ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานท้องถิ่นการ
ออกแบบปรับปรุงบ้านนำร่อง
ภาพขวา: แพทย์หญิงวัชรารัตน์ วัชรบุณย์ และทีมงาน สสพ. ร่วมกับ
พมจ. จังหวัดพะเยา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ม.นเรศวร และคนพิการในการหารือ
งบประมาณการก่อสร้าง

โดยหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นข้างต้นเป็นกลไกสำคัญที่
อุทิศแรงกายในการปรับปรุงสภาพบ้านนำร่องทั้ง 10 หลัง นับได้
ว่าเป็นพันธกิจอาสาสมัครนอกเหนือจากความรับผิดชอบหลัก

😊 กัลยาณมิตรผู้มีหัวใจอันเข้มแข็ง

คือ คนพิการ ครอบครัว และผู้ดูแลความร่วมมือจาก
กลุ่มเป้าหมาย คือ คนพิการ คนในครอบครัว และอาสาสมัครที่ทำ
หน้าที่ดูแลคนพิการ เป็นหัวใจสำคัญในการมีส่วนร่วมใน
กระบวนการออกแบบปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยตามความจำเป็นและ
ความต้องการของคนพิการได้อย่างเหมาะสม และเป็นแหล่งข้อมูลที่
สร้างจิตสำนึกแก่สถาปนิกให้เกิดความเข้าใจในข้อจำกัดด้าน
พฤติกรรม และความต้องการที่จำเป็นในการปรับปรุงพื้นที่ให้สอย
ให้อำนวยความสะดวกแก่คนพิการในการดำเนินชีวิตได้อย่าง
เหมาะสม

การมีส่วนร่วมของคนพิการในการเสนอแนะความคิดเห็น

ขอแสดงความขอบคุณแก่กัลยาณมิตรจากทุกภาคส่วน โครงการบริการวิชาการครั้งนี้จะสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ไม่ได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคง ของมนุษย์จังหวัดพะเยาและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล หนองหล่ม เทศบาลบ้านต๋อง องค์การบริหารส่วนตำบลคือเวียง และ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว) ขอขอบคุณคณะทำงาน ทีม นิสิตภาควิชาสถาปัตยกรรมที่มีส่วนร่วมในการเขียนแบบและพัฒนา แบบ และขอบคุณอีกครั้งสำหรับผู้พิการและครอบครัวบ้านน้ำร่อง ทั้ง 10 หลัง สำหรับความร่วมมือและไมตรีจิตมิตรภาพอันดีเสมอมา ขอเป็นกำลังใจให้ทุกท่าน

ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินโครงการปรับปรุง บ้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมบ้านคนพิการ ในพื้นที่น้ำร่อง อำเภอดอกคำใต้ และอำเภอภูพานยาว จังหวัดพะเยา ทำให้ได้สัมผัส ความสำเร็จของชีวิต และได้ค้นพบว่าหัวใจสำคัญ ที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการดำเนินโครงการ คือ การใช้หัวใจในการทำงาน โดยมีหยาดเหงื่อความมุ่งมั่น ความเสียสละ และความจริงใจ เป็นยาประโลมหัวใจให้ชุ่มฉ่ำทุกครั้งเมื่อนึกถึง

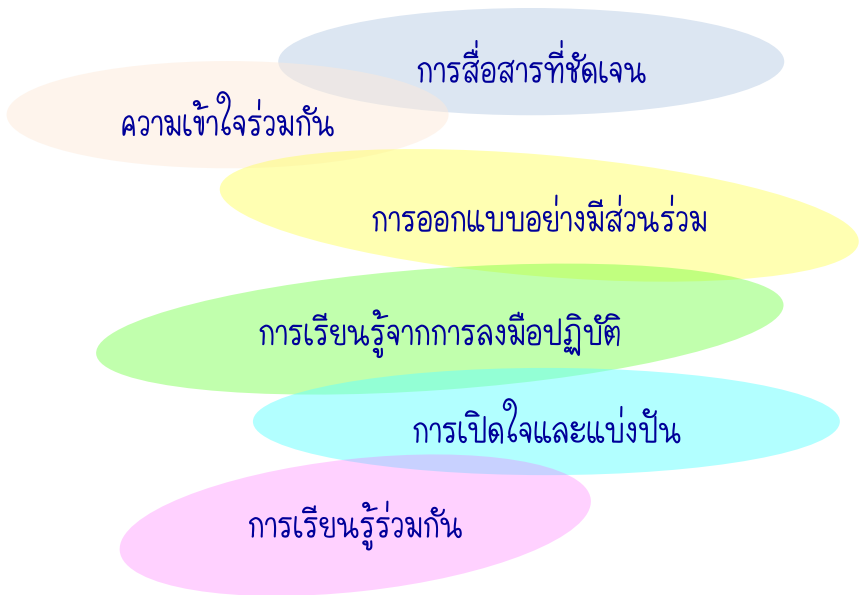
3.การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วม

แนวทางการพัฒนาความร่วมมือ

เนื้อหาในบทนี้เป็นส่วนหนึ่งในบทความที่ผู้เขียนได้นำเสนอ และตีพิมพ์ในเอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ "The 16th UNESCO-APIED International Conference 2012."

การเรียนรู้เพื่ออยู่รวม

เป็นแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือของเครือข่าย
กัลยาณมิตร จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังที่นำเสนอมาในบทที่ 2
การถอดบทเรียนจากการดำเนินการโครงการฯ สะท้อนให้เห็นปัจจัย
สำคัญ ใ้เห็นแนวทางในการพัฒนา สนับสนุนการออกแบบสภาพ
ที่อยู่อาศัยเพื่อคนพิการ สะท้อนให้เห็น 6 กระบวนการสำคัญ ใน
การสร้างและพัฒนาความร่วมมือ ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการ
ดำเนินการโครงการสนับสนุนการออกแบบสภาพที่อยู่อาศัยสำหรับ
คนพิการครั้งนี้

การสื่อสารที่ชัดเจน

(Clear communication with shared mission)

เป็นจุดเริ่มต้นในการทำงานร่วมกันเป็นทีม เริ่มจากการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ และการดำเนินการตามพันธกิจร่วมกัน การชี้แจงขอบเขตและบทบาทของแต่ละหน่วยงานที่ต้องสื่อสารกันให้ชัดเจนตั้งแต่ต้นเป็นขั้นตอนสำคัญ เพื่อให้แต่ละหน่วยงานเข้าใจบทบาทในการดำเนินงานร่วมกันได้อย่างเหมาะสม

ความเข้าใจร่วมกัน

(Mutual understanding)

โดยเฉพาะแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคน (Universal Design) เป็นหัวใจสำคัญสำหรับการดำเนินงานด้านการสนับสนุนการออกแบบปรับปรุงที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมเพื่อคนพิการ การให้ความรู้ การถ่ายทอดประสบการณ์แก่นักศึกษา สถาปัตยกรรมฯ แก่ครอบครัวคนพิการ แก่อาสาสมัคร องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นแนวทางสำคัญที่นำมาซึ่งความเข้าใจในการดำเนินงานร่วมกัน

การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

(Learning by doing)

เป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงประจักษ์ ที่นิสิตสถาปัตย์ฯสามารถพัฒนาแนวทางการออกแบบสำหรับคนพิการ ผ่านการเรียนรู้และประสบการณ์ตรงจากทั้งในและนอกชั้นเรียน ประกอบด้วยกิจกรรม

2 รูปแบบ

กิจกรรมแรก คือ บทบาทสมมุติ (Role plays)

โดยเปิดโอกาสให้นิสิตสถาปัตย์ฯ ลองสวมบทบาทเป็นคนพิการเอง เพื่อให้ได้เรียนรู้ข้อจำกัดของความพิการแต่ละประเภท ตลอดจนเข้าใจปัญหาและอุปสรรคของอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการสัญจรของคนพิการ และตระหนักถึงความจำเป็นของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ

กิจกรรมที่สอง คือ การสำรวจเก็บข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่ (Professional Learning in Fieldwork)

เป็นกระบวนการสำคัญ ที่สร้างจิตสำนึกในการบริการวิชาชีพแก่นิสิต สถาปัตยกรรมฯ ได้อย่างแท้จริง โดยเปิดโอกาสให้นิสิตได้ลงสำรวจ พื้นที่ศึกษา ได้เรียนรู้และเข้าใจข้อจำกัดของสภาพที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ และเข้าถึงพฤติกรรมของคนพิการใน สภาพความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้เข้าใจบทบาทและความสำคัญของวิชาชีพที่มีต่อสังคมมากยิ่งขึ้น กระบวนการข้างต้น เป็นกลไกสำคัญในการสร้างและพัฒนาความร่วมมือเครือข่ายในระดับพื้นที่ ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะความร่วมมือจากผู้พิการและครอบครัวของกรณีศึกษาในพื้นที่

การออกแบบอย่างมีส่วนร่วม (Participatory design)

เป็นกระบวนการสำคัญของการออกแบบปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยของ
คนพิการ เพื่อให้ตอบสนองแก่ผู้ใช้สอยพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม การ
เปิดใจรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้องจากทุก
ภาคส่วน โดยเฉพาะความต้องการของผู้พิการ และครอบครัวซึ่งเป็น
ผู้ดูแล และใช้สอยพื้นที่โดยตรง

การเปิดใจรับฟัง และการแบ่งปันทรัพยากร (Open Discussion and Resource Sharing)

การเปิดใจรับฟังความต้องการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ ตลอดระหว่างกระบวนการออกแบบ กระบวนการพัฒนาแบบก่อสร้าง ไปจนกระทั่งการหาหรือเรื่องงบประมาณในการก่อสร้าง ต่างต้องรับฟังความคิดเห็น และแบ่งปันทรัพยากรร่วมกันจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้แนวทางการออกแบบดำเนินการได้ในสภาพปฏิบัติ สถาบันการศึกษาให้การบริการวิชาชีพแก่บ้านนาร่องทั้ง 10 หลัง สำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา เป็นหน่วยงานหลักที่นำงบประมาณสนับสนุนการก่อสร้าง สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ประสานงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นอุทิศแรงกายในการก่อสร้าง ผู้ประกอบการก่อสร้างหิรัญทรัพย์ จังหวัดพิษณุโลก บริจาคสุพรรณิการ์สำหรับทั้ง 10 หลัง โดยแลกเปลี่ยนกับการบรรยายและถ่ายทอดความรู้ซึ่งเป็นความร่วมมือทางวิชาการที่คณะฯ บริการแก่ผู้ประกอบการ

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

(Knowledge Sharing and Transfer)

เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้นโครงการฯ ระหว่างการดำเนินโครงการฯ เป็นระยะๆ ตลอดจนหลังการดำเนินการโครงการเสร็จสิ้น กระบวนการดังกล่าวสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การจัดสัมมนา การจัดนิทรรศการ การถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบผลงานวิชาการ รวมทั้งกิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ

การสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Management)

ระหว่างการค้าเงินการ ประกอบไปด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่

- กิจกรรมการสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ ครั้งที่ 1 (KM 1)
การเผยแพร่แนวคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคน (Universal Design) ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประจักษ์ สำหรับนิสิตภาควิชาสถาปัตยกรรมฯ
- กิจกรรมการสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ ครั้งที่ 2 (KM 2)
การนำเสนอผลงานการออกแบบปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยแก่คนพิการและครอบครัว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
- กิจกรรมการสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ ครั้งที่ 3 (KM 3)
การเผยแพร่ความรู้และผลการดำเนินงานโครงการ แก่สาธารณชนร่วมทั้งเวทีการประชุมวิชาการที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมในรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เกิดขึ้นตั้งแต่ระยะเริ่มต้นโครงการฯ ระหว่างการดำเนินการ ตลอดจนหลังการดำเนินโครงการเสร็จสิ้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นแนวทางในการสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่าย ในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

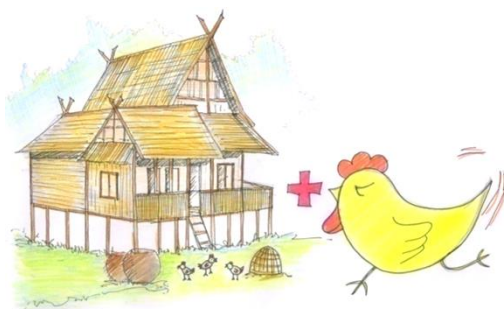
4.Universal Design

ไทบ้าน

Universal Design ไทบ้าน

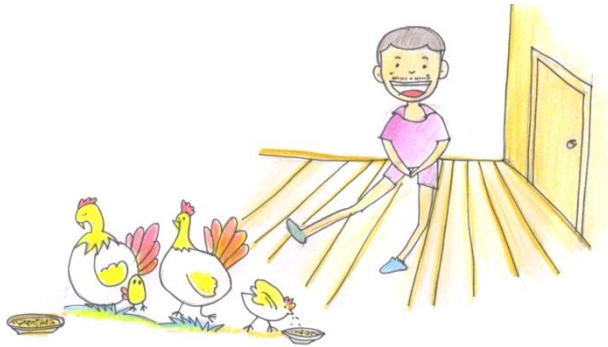
บทนี้เป็นประเด็นที่ผู้เขียนพยายามถอดบทเรียนมาเล่าสู่กันฟัง โดยอาศัยบ้านนาร่องทั้ง 10 หลัง ในการถ่ายทอดเรื่องราว เพื่อเปิดแง่คิดมุมมองต่างๆ ให้ช่วยกันได้คิดต่อในมิติของความ "เป็น อยู่ คือ" ของคนพิการ ให้เราได้ทบทวนว่ามี "สิ่งเล็กๆ" ที่แฝงให้ผู้อ่าน สถาปนิกอาสา นักวิชาการ และผู้อุทิศตนให้กับพันธกิจด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตแก่คนพิการ ได้ทบทวนดูว่าสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ คือ ความหมายที่สะท้อนในสภาพความเป็นจริง หรือแตกต่างเมื่อมาตรฐานอาจไม่ใช่ทางเลือกที่ใช่เสมอไป บทเรียนที่ผู้เขียนได้สัมผัสแสดงให้เห็นมิติของชีวิตที่แฝงอยู่ ให้ค้นหาความหมายที่ตีความไปได้อื่นๆ อีกมากมาย

สถาปัตยกรรมกับไก่

ฟังดูไม่น่าจะเกี่ยว และไม่มีตำราสถาปัตยกรรมเล่มไหน
แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของสองสิ่ง ผู้เขียนก็เพิ่งได้พบ โจทย์
ความท้าทายดังกล่าว เมื่อต้องออกแบบรั้วกัน ในระดับความสูงที่ไก่
บินข้ามไม่ได้ เพื่อปกป้องงานจิ๋วตาชาติ สกุลสมมุติจากไก่ที่เลี้ยงอยู่
รอบบ้าน สถานการณ์เมื่ออยู่ว่า

ภรรยาผู้ดูแลคุณตาชาติ ต้องการให้ทีมสถาปนิกอาสา
ออกแบบรั้วกันไก่ล้อมรอบใต้ถุน เพราะต้องการป้องกันไก่เข้าไปแย่ง
จิกอาหารของตาชาติที่อาศัยอยู่บริเวณใต้ถุนบ้าน

คุณตาชาติมองว่าไก่ไม่ใช่ปัญหาเพราะ...ไก่...คือ เพื่อนร่วม
วงข้าว ก็นินข้าวจานเดียวกับที่ไก่กินนั่นแหละ

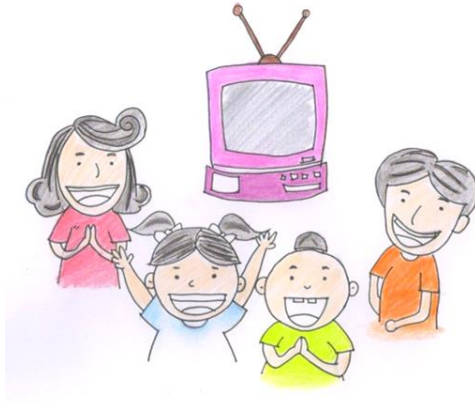
ความท้าทาย: ความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งรอบตัวล้วนแล้วแต่เป็น
ปัจจัยที่สถาปนิกต้องนำมาพิจารณา

เมื่อความสุขของคนพิการไม่ใช่...

ห้องสุขาที่ดี...

บทเรียนที่สำคัญอีกประการ คือ การที่ผู้ออกแบบ และคนพิการรวมทั้งครอบครัว มองปัญหาจากคนละมุม เมื่อสถาปนิกอาสาคำนึงถึงบทบาทในการออกแบบและปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการเป็นหลัก โดยอาศัยทักษะทางวิชาชีพ และแนวคิด Universal Design เป็นสำคัญ โดยอาจละเลยความสุขของคนพิการอย่างไม่ได้ตั้งใจ

ประเด็นที่จะยกตัวอย่าง คือ **ทีวี** ซึ่งเป็นปัจจัยที่ครอบครัวหนึ่งที่บ้านนำร่องต้องการ เพราะเป็นการแบ่งปันความสุขของคนในครอบครัวที่มีร่วมกัน จะทำอย่างไรเมื่อความต้องการของคนพิการไม่ใช่ห้องน้ำที่มีราวจับสะดวกสบายแก่การใช้สอย

ความท้าทาย: การทบทวนความสุขที่แท้จริงของคนพิการและครอบครัว จึงควรพิจารณาอย่างรอบด้าน เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้เหมาะสมที่สุด

เมื่อความทุกข์ของคนพิการไม่ใช่...

ห้องสุขาวดี...

บทเรียนที่สำคัญอีกประการ ซึ่งผู้เขียนได้เรียนรู้จากโครงการนี้ คือ การที่ผู้ออกแบบมุ่งเน้นการแก้ปัญหาตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ความจำเป็นหลักๆ คือ การปรับปรุงสภาพห้องน้ำ ให้สะอาดและปลอดภัยแก่การใช้สอย แต่การแก้ปัญหาเฉพาะจุดดูจะไม่ใช่วิธีแนวทางที่เหมาะสม หากแต่ต้องมองปัญหาให้รอบด้าน

ยกตัวอย่าง บ้านของคุณตาทายัง นามสมมุติ ที่ประสบกับ
ปัญหาหาวตะร่าย ที่เข้ามาทุกๆหน้าแล้ง ช่วงเดือนเมษายน เนื่องจาก
บ้านของคุณตาทั้งรับลมหัวทุ่ง อยู่เป็นหลังแรกของหมู่บ้าน จึงได้รับ
ความเสียหายเป็นประจำทุกปี การปรับปรุงห้องน้ำ จึงเป็นการ
แก้ปัญหาบางส่วน คณะทำงานจึงเสนอให้ปลูกต้นไม้เป็นแนวกัน
ลม และซ่อมแซมเพิ่มการยึดเกาะกระเบื้องหลังคาให้แข็งแรงยิ่งขึ้น

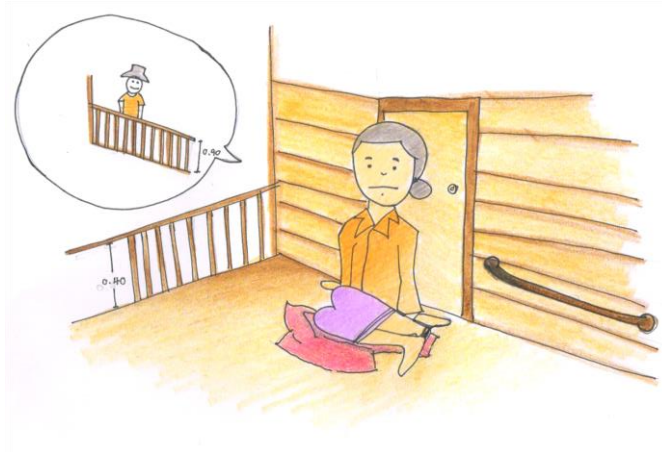
ความท้าทาย: การแก้ปัญหาโดยมองภาพรวมของบริบทให้รอบด้าน
การแก้ปัญหาก็จะเกิดประโยชน์สูงสุด

เมื่อทฤษฎี

ไม่เหมาะกับการปฏิบัติจริง

ยกตัวอย่างเช่น หลักการออกแบบห้องน้ำสำหรับคนพิการ และผู้สูงอายุ คือ ห้องน้ำพื้นต้องกันลื่น แต่อาจไม่เหมาะกับคนพิการที่มีความบกพร่องทางการเคลื่อนไหว ในกลุ่มคนพิการที่เคลื่อนที่แบบถัดๆ หรือ ค่อยๆ กระเียบ ซึ่งต้องการพื้นกระเบื้องปูห้องน้ำแบบผิวลื่น เพื่อลดแรงเสียดทาน สะดวกแก่การเคลื่อนที่มากกว่าผิวด้าน

ความท้าทาย: การทดลอง หรือ สวมบทบาทการใช้สอยพื้นที่จริงเป็นแนวทางในการเรียนรู้เชิงประจักษ์ ซึ่งช่วยให้สถาปนิกได้ประสบการณ์จากการใช้สอยพื้นที่ได้โดยตรง

อีกตัวอย่าง คือ ทฤษฎีว่าไว้ ระยะความสูงราวจับที่เหมาะสม คือ 0.90 เมตร แต่ในทางปฏิบัติจริง อาจไม่เหมาะสมสำหรับกลุ่มคนพิการที่มีเคลื่อนไหวโดยการถัดๆ หรือค่อยๆ กระเียบ ระยะความสูงของราวจับคนพิการในลักษณะนี้ ควรอยู่ที่ระดับที่มีมือเอื้อมถึงในท่านั่ง คือ 0.30-0.40 เมตร (อันนี้ไม่รวมราวระเบียงภายนอก โดยทั่วไปควรจะสูงอยู่ในระดับเอว ซึ่งเหมาะกับการใช้สอยอย่างปลอดภัย อย่าตีความผิดนะจ๊ะ)

ความท้าทาย: ความยืดหยุ่น และการประยุกต์ปฏิบัติใช้คำนึงถึงพฤติกรรมของคนพิการเป็นสำคัญซึ่งมีความแตกต่างกันในรายละเอียด

เมื่อมาตรฐาน

อาจไม่ใช่ทางเลือกที่เหมาะสม

ยกตัวอย่างเช่น เมื่อชักโครกไม่ตอบโจทย์การใช้งานสำหรับคนพิการ ที่ความบกพร่องด้านการเคลื่อนที่ ของอวัยวะช่วงล่าง สุขภัณฑ์แบบนี้หนึ่งของจึงเป็นทางเลือกที่สะดวกสำหรับผู้ดูแลคนพิการ (คนพิการนอนคร่อมลงไปได้เลย โดยที่ผู้ดูแลไม่ต้องออกแรงกดลูกในทำนอง ทำให้การใช้ชักโครกเป็นอุปสรรค ทำให้ต้องออกแรงมาก)

ความท้าทาย: การพัฒนาสุขภัณฑ์สำหรับคนพิการเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ แต่ยังไม่ค่อยได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการด้านพัฒนาสุขภัณฑ์

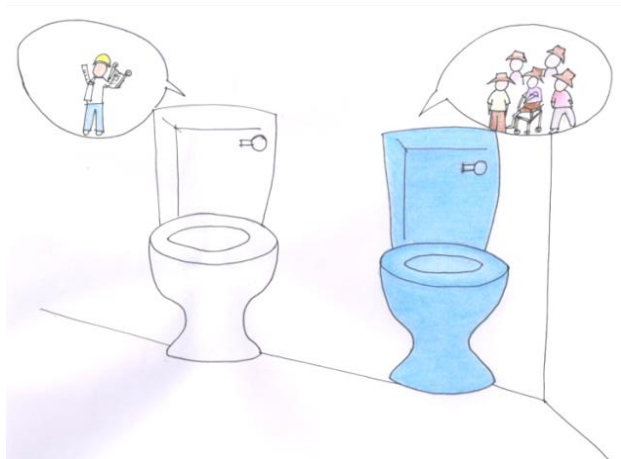
ข้อจำกัดอีกประการ คือ เมื่อมาตรฐานของราวจับ คือ ราวจับอลูมิเนียม เนื่องจากบำรุงรักษาง่าย แต่หาซื้อไม่ได้ในท้องถิ่น ทางเลือกที่เหมาะสม คือ ราวไม้ไผ่รมควัน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ไม่ต้องหาซื้อให้ยุ่งยาก ข้อดีอีกประการของวัสดุท้องถิ่น คือ ความกลมกลืนกับบริบทแวดล้อมเดิมที่มีอยู่ ทำให้ไม่เกิดความแปลกแยกกับสภาพบ้านเรือน

ความท้าทาย: ความยืดหยุ่น และการประยุกต์ปฏิบัติใช้วัสดุที่ได้จากการวิเคราะห์จากสภาพปัญหาจริง จึงเป็นกระบวนการสำคัญ การจัดรวบรวมวัสดุที่มีในแต่ละครัวเรือนของผู้พิการเป็นอีกแนวทางในการลดต้นทุนการปรับปรุงสภาพบ้านเรือน ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญและจำเป็นสำหรับสถาปนิกอาสาในการสำรวจและรวบรวมข้อมูลวัสดุที่มี และที่ต้องจัดหาเพิ่ม

สีของสุขภัณฑ์

เมื่อสถาปนิกมองว่าสีที่ร่วมสมัยยุคนี้ คือ สุขภัณฑ์สีขาว แต่คนพิจารณาส่วนใหญ่ขอเลือกสีเข้ม เช่น แดงเลือดนก สีนํ้าเงิน เพราะง่ายแก่การทำความสะอาด อีกทั้งสุขภัณฑ์สีเข้มปกปิดร่องรอยที่ขัดไม่ออกได้มากกว่า จึงไม่ลำบากหรือเป็นภาระแก่คนพิการที่ต้องดูแลรักษาทำความสะอาดบ่อย

ความท้าทาย: สีของสุขภัณฑ์ที่เหมาะสม ไม่ใช่สีตามรสนิยมของผู้ออกแบบ แต่คือ สีที่ตอบโจทย์และสนองความต้องการของคนพิการแต่ละกรณีได้

เมื่อฝักบัว

ไม่สามารถแทนที่ขันตักน้ำได้

พี่เหวียน นามสมมุติ ซึ่งมีความบกพร่องทางสายตา ปฏิเสธการจัดพื้นที่อาบน้ำฝักบัว แบบที่เรียกว่า Shower และต้องการเป็นเพียงพื้นที่สำหรับวางตุ่มน้ำ และขันหนึ่งใบตักอาบก็พอ เนื่องจากความชอบส่วนตัว ซึ่งเกิดจากความรู้สึกเย็นสบายขึ้นร่างกาย ใจทุกครั้งเมื่อได้ตักน้ำอาบเป็นขันๆจากตุ่ม พี่เหวียนไม่ชอบอาบน้ำฝักบัวเพราะมันไม่เข้าใจเย็นกายเท่าน้ำเป็นขันๆ ทีมสถาปนิกอาธาไม่รอช้าและปรับตามความต้องการของพี่เหวียนต้องการ

เมื่อฝักบัวคือความต้องการสำหรับคนพิการ บางกลุ่ม

พี่ลอน สกุลสมมุติ เลือกให้ทีมงานออกแบบติดตั้ง ฝักบัว เนื่องจาก
ความไม่สะดวกในการใช้งาน เพราะพี่ลอนมีความบกพร่องของการใช้
ข้อมือและแขนที่อ่อนแรง ชันตักน้ำจึงดูจะเป็นอุปสรรคในการชำระ
ล้างร่างกาย

ตัวอย่างทั้งสองข้างต้นสะท้อนให้เห็นความจำเป็นในการ
เลือกใช้ซอฟต์แวร์ที่มีความเหมาะสมแตกต่างกันในรายละเอียดของ
ผู้ใช้งาน

ความท้าทาย: "ใครจะเอาผักบวยกมื่อขึ้น?" เป็นเครื่องมือสำหรับ
ตรวจสอบความต้องการได้อย่างตรงไปตรงมา การเก็บข้อมูลเชิงลึกจึง
เป็นกระบวนการสำคัญในการรวบรวมรายละเอียดต่างๆ นอกจากนี้
การพัฒนาเครื่องมือในการลงเก็บข้อมูลยังเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้อง
ได้รับการออกแบบ เพื่อเปิดโอกาสให้สถาปนิกได้วิเคราะห์พฤติกรรม
ของผู้ใช้งาน ซึ่งอาจต้องอาศัยระยะเวลามากขึ้น

5.สถาปนิกอาทร... ตามรอยพ่อ

สถาปนิกอาหาร...ตามรอยพ่อ

สิ่งเล็กๆ ที่เรียกว่า "สถาปนิกอาหาร" นิยามที่เหมาะสมคงจะมุ่งหวังการออกแบบเพื่อรับใช้สังคม สร้างประโยชน์สุขแก่ผู้ขาดโอกาสในสังคม ให้มีสภาพที่อยู่อาศัยที่สะดวกสบาย และปลอดภัยขึ้น โดยมีได้มุ่งหวังค่าตอบแทนเป็นเงินทองของกำนัล แต่สิ่งที่ได้รับคือ ความสุขใจ ความภูมิใจ และความตื่นตัวใจ เมื่อเห็นผู้ด้อยโอกาสเป็นสุข ครอบครัว และผู้คนในชุมชนยิ้มได้

คุณลักษณะของสถาปนิกอาหาร ควรมีความเข้าใจในสรรพสิ่งอย่างเชื่อมโยง เข้าใจความหลากหลายของธรรมชาติ มีความเสียสละ อุตสาห มุ่งมั่น ตั้งใจทำงาน เปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความยืดหยุ่นในการประยุกต์ปฏิบัติใช้ โดยไม่ละทิ้งโอกาสในการช่วยเหลือผู้อื่น

"สถาปนิกอาทร...ตามรอยพ่อ" คือ สถาปนิกตามความหมายและคุณสมบัติที่อธิบายข้างต้น โดยประพฤติปฏิบัติงานเพื่อสังคมและประโยชน์แก่ผู้อื่น ตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือการนำเอาแนวพระราชดำรัสของพระองค์ มาปรับปรุงประยุกต์ใช้ในการออกแบบเพื่อรับใช้สังคม ตามหลักการทรงงานของพระองค์ ซึ่งต้องใช้ทักษะและความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่น เพื่อประโยชน์แก่สังคมและผู้อื่น

สถาปนิกอาทร...ตามรอยพ่อ คือ แนวทางปฏิบัติที่เป็นสิริมงคลที่ได้เรียนรู้จากการทำงานในพื้นที่ ซึ่งผู้เขียนจะอธิบายในลำดับถัดไป

หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ประสบการณ์จากการดำเนินโครงการปรับปรุงบ้านคนพิการพื้นที่จังหวัดพะเยา สะท้อนให้เห็นคุณลักษณะของสถาปนิกอาทร และแนวทางปฏิบัติที่ดีตามหลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2549, สำนักงาน กปร., 2555) ซึ่งอธิบายบางประเด็นตามลำดับ

ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ

การที่พระองค์จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่ง พระองค์จะทรงศึกษาข้อมูลต่างๆ ในรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่เดิม และค้นคว้าเพิ่มเติมเองอย่างละเอียด เพื่อที่พระองค์จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องตรงตามความต้องการของราษฎรของพระองค์

การศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบเป็นจุดเริ่มต้นและกระบวนการที่สำคัญสำหรับสถาปนิก รวมทั้งผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการค้นคว้าหาข้อมูลอย่างละเอียดรอบด้าน เพื่อตอบสนองความต้องการผู้ใช้อย่างเหมาะสม

ระเบิดจากข้างใน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมุ่งเน้นการพัฒนาคน โดยตรัสว่า **“ต้องระเบิดจากข้างใน”** หมายความว่า

".....ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว" (สำนักงาน กปร., 2555: หน้าที่ 4)

หลักการของพระองค์ สอดคล้องกับแนวทางของ สสพ. ที่มุ่งเน้นความพร้อมของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งพื้นที่นำร่องจังหวัดพะเยา มีศักยภาพในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายคนพิการที่เข้มแข็ง รวมทั้งภาวะผู้นำของหน่วยงานในระดับท้องถิ่น เช่นเดียวกับบทบาทของสถาปนิกที่ต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและจิตอาสาที่ต้องเกิดมาจากจิตสำนึกภายใน การบ่มเพาะสถาปนิกอาทรจึงเป็นกระบวนการที่ขับเคลื่อนมาจากภายใน

ทรงมองปัญหาแบบองค์รวม โดยแก้ปัญหาจากจุดเล็ก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปี่ยมไปด้วยพระอัจฉริยภาพในการแก้ไขปัญหา ทรงมองปัญหาในองค์รวม (Holistic) หรือมองอย่างรอบด้านครบวงจร อย่างไรก็ตามพระองค์ทรงแก้ปัญหาจากจุดเล็กๆ ก่อนที่จะแก้ปัญหาในภาพรวม ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออก เป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน... มันไม่ได้เป็นการแก้อาการจริงแต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะอยู่ในสภาพที่คิดได้แบบ (Macro) นี้ เราจะทำแบบรีโอทั้งหมด ฉันทไม่เห็นด้วย อย่างบ้านคนอยู่ เราบอกบ้านนี้มันผูกตรงนั้น ผูกตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะซ่อม เอาตกลงรีโอบ้าน ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ วิธีทำต้องค่อยๆ ทำ จะไประเบิดหมดไม่ได้...” (สำนักงาน กปร., 2555: หน้า 5)

หลักการตามแนวพระราชดำรัส "แก้ปัญหาที่จุดเล็ก" เริ่มต้นมีความชัดเจนในตัว จะสื่อสารให้เข้าใจง่าย อาจกล่าวได้ว่า คือ การแก้ปัญหาต้องแก้ที่สาเหตุ แก้ให้ถูกจุด ค่อยๆ แก้จากปัญหาง่าย ไปยังปัญหาที่ซับซ้อนขึ้น ซึ่งเป็นการลำดับความสำคัญของปัญหาที่สถาปนิกต้องคำนึงถึง

ทำตามลำดับขั้น (ง่าย...ยาก)

พระองค์ทรงงานโดยอาศัยการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ประชาชนสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด

สอดคล้องกับแนวทางการออกแบบโดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น อาศัยเทคโนโลยีการก่อสร้างที่ง่าย เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นการใช้ประโยชน์สูงสุดจากศักยภาพที่มีอยู่

ภูมิสังคม

พระอัจฉริยภาพของพระองค์ที่ตระหนักถึงบริบท และเข้าใจธรรมชาติ ตามสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร สภาพสังคม และนิสัยใจคอของผู้คน และวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างหลากหลาย ดังพระราชดำรัส ความตอนหนึ่งว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นอย่างอื่นไม่ได้เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจ หลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...” (สำนักงาน กปร., 2555: หน้า 9)

การเข้าใจในภูมิสังคม คือ การศึกษาบริบทของพื้นที่ศึกษา รวมทั้งพฤติกรรมของคนพิการ เพื่อจะเข้าใจและเข้าถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของสถาปนิกที่ต้องพัฒนา

ไม่ติดตำรา

พระองค์ทรงเป็นนักคิดและนักปฏิบัติ การพัฒนาตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีลักษณะไม่ยึดติดกับตำรา แต่มีลักษณะของการพัฒนาที่ประนีประนอมกับสภาพธรรมชาติ และสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

พระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ตัวแทนของปวงชนชาวไทยที่ได้เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพร เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2534 ณ ดุสิตาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ความตอนหนึ่งว่า

“...เมื่อประมาณ 10 วันก่อน มีชาวต่างประเทศมาขอพบเพื่อขอโอวาทเกี่ยวกับการปกครองประเทศว่าจะทำอย่างไรจึงได้แนะนำว่าปกครองแบบคนจน แบบที่ไม่ติดตำรามากเกินไป อย่างมีสามัคคี มีเมตตา กัน ก็จะอยู่ได้ตลอด ไม่เหมือนกับคนที่ทำตามวิชาการ ที่เวลาปิดตำราแล้วไม่รู้จะทำอย่างไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกเริ่มใหม่ ถอยหลังเข้าคลอง ถ้าเราใช้ตำราแบบอะลุ่มอล่วยกันในที่สุดได้ก็เป็นการดี...”

หลักการของพระองค์สะท้อนให้เห็นว่า แม้แต่แนวคิด **"การออกแบบเพื่อทุกคน"** (Universal Design) จะได้รับการยอมรับจากทั่วโลก แต่การปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทแต่ละพื้นที่ย่อมต้องปรับเพื่อความเหมาะสม สถาปนิกจึงไม่ควรยึดติดกับตำรา หรือทฤษฎีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความยืดหยุ่นเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมกับแต่ละบริบท

ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

ในเรื่องของความประหยัดนี้ พระองค์ทรงตระหนักและรู้ค่าของสิ่งของ โดยเน้นการใช้สอยอย่างคุ้มค่าเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่าย และประหยัด ประชาชนสามารถทำได้เอง วัสดุหาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ มาแก้ไขปัญหาใช้เทคโนโลยีไม่ยุ่งยากและไม่ต้องลงทุนสูง

หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับการออกแบบปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยของคนพิการที่ต้องอาศัยวัสดุและเทคโนโลยีที่หาได้ในท้องถิ่น รวมทั้งเศษวัสดุเดิมที่มีเก็บไว้ ก็สามารถนำมาแก้ปัญหาประยุกต์ใช้ได้ตามอัธยาศัย

ทำให้ง่าย - Simplicity

การพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริดำเนินไปได้สำเร็จลุล่วง โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของ ชาวบ้าน และระบบนิเวศชุมชนนั้นๆ ด้วยพระปรีชาสามารถ ทรง แก้ปัญหาโดยอาศัยกฎธรรมชาติ คือ ทรงทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็น ง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นหลักคิดสำคัญในการ พัฒนาประเทศตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

หลักการทรงงานข้างต้น เป็นแนวให้สถาปนิกอาทร แก้ปัญหาด้านการออกแบบ โดยใช้วิธีง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ข้าง ท้องถิ่นและครอบครัวคนพิการสามารถปฏิบัติตามได้ง่ายชัดเจน

การมีส่วนร่วม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเปิดโอกาสให้สาธารณะประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ผ่านประชาพิจารณ์ เพื่อทรงรับทราบความต้องการของประชาชนอย่างเปิดกว้าง เทคนิคสำคัญ คือ ทักษะการฟัง ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำให้กว้างขวาง หัดรู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญา และประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกปฏิบัติบริหารงาน ให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...” (สำนักงาน กปร., 2555: หน้า 16)

ใจที่เปิดกว้าง และทักษะการฟังอย่างพินิจพิเคราะห์ คือ
คุณลักษณะที่ดีของสถาปนิกอาทร ตามหลักการทรงงานข้างต้นของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อจะให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมใน
การออกแบบ (Participatory Design) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญ
ในการสนองตอบความต้องการที่แท้จริงของคนพิการ

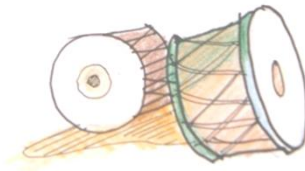
ประโยชน์ส่วนรวม

หลักการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และการพระราชทานพระราชดำริ ในการพัฒนาประเทศและช่วยเหลือประชาชนในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยทรงคำนึงถึงประโยชน์ของสาธารณะและส่วนรวม เป็นสำคัญ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...ใครต่อใครบอกว่า ขอให้เสียสละตัวเพื่อส่วนรวมอันนี้ ฟังจนเบื่อ อาจรำคาญด้วยซ้ำว่า ใครต่อใครมาก็บอกว่าขอให้คิดถึง ประโยชน์ส่วนรวม อาจมานึกในใจว่า ให้อะไร อยู่เรื่อยแล้วส่วนตัวจะ ได้อะไร ขอให้คิดว่าคนที่ให้เพื่อส่วนรวมนั้น มิได้ให้ส่วนรวมแต่ อย่างเดียว เป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวมที่จะอาศัยได้ ...” พระบรมราโชวาท มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2514

บริการรวมที่จุดเดียว (One Stop Services)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้พัฒนาการบริการรวมที่จุดเดียว เป็นรูปแบบการบริการ โดยทรงให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้นแบบในการบริการรวมที่จุดเดียว เพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย และสะดวกแก่ประชาชนในการมาใช้บริการ โดยจะมีหน่วยงานราชการต่างๆมาร่วมดำเนินการและให้บริการประชาชน ณ ที่แห่งเดียว ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...กรม กองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนทุกด้านได้
สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประองตองกัน ประสานกันตาม
บรรทัดแต่ละฝ่ายต้องมีศูนย์ของตน แต่ว่าอาจจะมิจงานถือว่าเป็น
ศูนย์ของตัวเองคนอื่นไม่เกี่ยวข้อง และศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็น
ศูนย์ที่รวบรวมกำลังทั้งหมดของเจ้าหน้าที่ทุกกรม กอง ทั้งในด้าน
เกษตรหรือในด้านสังคม ทั้งในด้านหางาน การส่งเสริมการศึกษา
มาอยู่ด้วยกัน ก็หมายความว่า ประชาชน ซึ่งจะต้องใช้วิชาการ
ทั้งหลายก็สามารถที่จะมาดูส่วนเจ้าหน้าที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่
ประชาชนก็มาอยู่พร้อมกันในที่เดียวกัน เหมือนกัน ซึ่งเป็นสอง
ด้าน ก็หมายถึงว่าที่สำคัญปลายทางคือประชาชน จะได้รับประโยชน์
และต้นทางของผู้เป็นเจ้าหน้าที่จะให้ประโยชน์...” (สำนักงาน
กปร., 2555: หน้า 20)

หลักการบริการรวมที่ลุดเดียวของพระองค์ เป็นแนวทางในการบูรณาการแก้ปัญหาอย่างแบบยล ทั้งในเชิงการสร้างพัฒนา นโยบายแบบที่แก้ปัญหาในองค์กรรวมได้ชัดเจน ในเชิงการบริหารจัดการในรูปแบบศูนย์ที่มีสภาพคล่องในการทำงาน โดยอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนเป็นที่ตั้ง นอกจากนี้ในเชิงพฤติกรรม แนวทางดังกล่าวยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาคุณลักษณะของสถาปนิกอาหารเพื่อบริการสังคม และคนพิการได้ในมิติที่กว้าง ด้วยความเต็มใจในการบริการ

ปลูกป่าในใจคน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอธิบาย หัวใจของการพัฒนาต้องเกิดขึ้นจากภายใน การสร้างจิตสำนึกต้องเปลี่ยนแปลงจากภายใน โดยยกตัวอย่าง การปลูกป่าลงพื้นดินไม่ใช่การสร้างพื้นฟูธรรมชาติ อย่างยั่งยืน หากแต่ต้องปลูกจิตสำนึกในการรักพื้นที่ป่าให้เกิดก่อน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“... เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

พระราชดำริส้างต้น เป็นแรงบันดาลใจสำหรับผู้เขียน และผู้ร่วมวิชาชีพครู ได้นำมาปฏิบัติ เพื่อมุ่งหวังสร้างและบ่มเพาะ "สถาปนิกอาหาร" เพื่อรับใช้สังคม โดยปัญญาชนเหล่านี้พร้อมที่จะเจริญเติบโต และผลิดอกออกผล ทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติ จึงเรียกได้ว่า **"ปัญญาชนของแผ่นดิน"**

ขาดทุนคือกำไร

หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อปวงชนชาวไทย คือ **“การให้”** และ **“การเสียสละ”** เป็นต้นทุนหลัก โดยผลกำไร คือ ความอยู่ดีมีสุขของพสกนิกร ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ตัวแทนของปวงชนชาวไทยที่ได้เข้าเฝ้าฯถวายพระพรเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อ 4 ธันวาคม 2534 ณ อุดมดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ความตอนหนึ่งว่า

“...เมื่อประมาณ 10 วันก่อน มีชาวต่างประเทศมาขอพบเพื่อขอโอวาทเกี่ยวกับการปกครองประเทศ...ให้โอวาทเขาไปว่าขาดทุนเป็นการได้กำไรของเรา นักเศรษฐศาสตร์คงค้านว่าไม่ใช่ แต่เราอธิบายได้ว่าถ้าเราทำอะไรที่เราเสีย แต่ในที่สุดเราเสียนั้น เป็นการจ่ายเงินของรัฐบาล ซึ่งในไม่ช้าประชาชนจะได้รับผล ราษฎรอยู่ดีกินดี ราษฎรได้กำไรไป ถ้าราษฎรมีรายได้ รัฐบาลก็เก็บภาษีได้สะดวก เพื่อให้รัฐบาลได้ทำโครงการต่อไป เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ถ้ารู้จัก สามัคคี รู้เสียสละ คือการได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้าและการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”

“...ขาดทุน คือ กำไร Our loss is our gain... การเสียคือ การได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้นเป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...” (สำนักงาน กปร., 2555: หน้า 28)

พระราชดำรัสข้างต้น ไม่ว่าจะอาชีพใดก็ล้วนแล้วแต่มีโอกาสในการช่วยเหลือสังคม เช่นเดียวกับ สถาปนิกอาหาร การได้ให้บริการวิชาชีพเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการ จึงเป็นการทำประโยชน์เพื่อสังคม ผลตอบแทน คือ การให้ และความสุขใจของทั้งผู้ให้และผู้รับ นั่นเอง

การพึ่งตนเอง

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงในเบื้องต้น และพอที่จะดำรงชีวิตพัฒนาได้ต่อไป และสามารถ “พึ่งตนเองได้” ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะ มีผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นไป...” (สำนักงาน กปร., 2555: หน้า 30)

หลักการทรงงานของพระองค์ สะท้อนบทเรียนสำหรับสถาปนิก โดยคำนึงถึงการแก้ปัญหาในเบื้องต้นให้ได้เสียก่อน เพื่อสร้างโอกาสสำหรับผู้ด้อยในการพัฒนาตนเองได้เอง ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาได้ในระยะยาว

บทเรียนสำคัญที่ได้เรียนรู้จากการปรับสภาพที่อยู่อาศัย คือ การเชื่อมโยงพื้นที่อยู่อาศัยโดยคำนึงถึงพื้นที่ในการทำมาหากิน เพื่อให้คนพิการ หรือผู้ดูแลคนพิการไม่สูญเสียโอกาสในการ ประกอบอาชีพ กรณีแรกสำหรับน้องปนัดดา นามสมมุติ ที่มีคุณแม่อังเป็นหัวหน้าครอบครัวและต้องทำหน้าที่หลักเพื่อดูแลลูกซึ่งพิการ และกรณีศึกษาของพี่ลอน สกุลสมมุติ ที่ต้องการเปิดร้านขายของชำเล็กๆ ประจำหมู่บ้าน ดังนั้นการออกแบบสภาพบ้านจึงควร เชื่อมโยงกับพื้นที่ค้าขายซึ่งสะดวกสำหรับทั้งสองกรณี การออกแบบพื้นที่ให้คนพิการพึ่งพาตนเองได้จึงไม่ใช่เพียงการปรับปรุงพื้นที่เชิงกายภาพให้สะดวกแก่การดำเนินชีวิต แต่ยังสามารถเปิดโอกาสในการทำมาหาเลี้ยงชีพได้ด้วยการพึ่งตนเอง ซึ่งจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการได้ในระยะยาว

ทำงานอย่างมีความสุข

การปฏิบัติพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของพสกนิกร
และพระองค์ทรงงานอย่างต่อเนื่อง โดยยึดหลักการทำงานอย่างมี
ความสุข ทรงมีความสุขทุกคราที่ได้ช่วยเหลือประชาชน ซึ่งเคยมีพระ
ราชดำรัสครั้งหนึ่งความว่า

“...ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจาก
การมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น
...” (สำเนา กปร., 2555: หน้า 38)

สถาปนิกอาท...ตามรอยพ่อ จึงควรน้อมนำ พระราช
ดำรัสข้างต้นเพื่อขุดเหนี่ยวจิตใจทุกคราที่ท้อแท้ แม้เจออุปสรรค
เหนือบยากแค่ไหน เมื่อนึกถึงพ่อของแผ่นดินครั้งใด ก็มีความตั้งใจและ
สุขใจทุกครั้ง

6. เชื่อมเขื่อน

"เรือนกัลยา"

เยี่ยมเยือน...เรือนกัลยา

เป็นการติดตามความเป็นอยู่ของคณพิการและครอบครัวหลังการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย ซึ่งได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายกัลยาณมิตรจากหลายหน่วยงาน คณะทำงานทีมสถาปนิกอาหาร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมกับ สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ(สสพ.) สำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อีกทั้งผู้แทนจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา และกองพัฒนานักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เครือข่ายบัณฑิตในอุดมคติไทย ที่ได้ติดตามทีมสถาปนิกอาหารในการเยี่ยมชมบ้านนาร่องทั้ง 10 หลัง ในพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ และอำเภอภูพานยาว จังหวัดพะเยา

เครือข่ายกัลยาณมิตร

การถอดบทเรียนร่วมกัน

ณ ศูนย์สามวัยसानไวยรัก

ต.บ้านดู่ อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา

นำโดย

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ทีมกัลยาณมิตร พาไปเยี่ยมเยือนเรือนกัลยา

สำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา
องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ
(สสพ.) และความร่วมมือจากคนพิการ ครอบครัว และอาสาสมัคร
ผู้ดูแลคนพิการในพื้นที่

เครือข่ายบัณฑิตในอุดมคติไทย

กองพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ติดตามการลงพื้นที่
ของทีมสถาปนิกอาทร เพื่อศึกษา "นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่าน
กระบวนการกิจกรรมนิสิตนักศึกษา กรณีจิตอาสา" ภายใต้โครงการ
ส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทย

การเปลี่ยนแปลงที่สัมผัสได้

จากการเยี่ยมชมเยือนเรือนกัลยา

8 หลังแรก

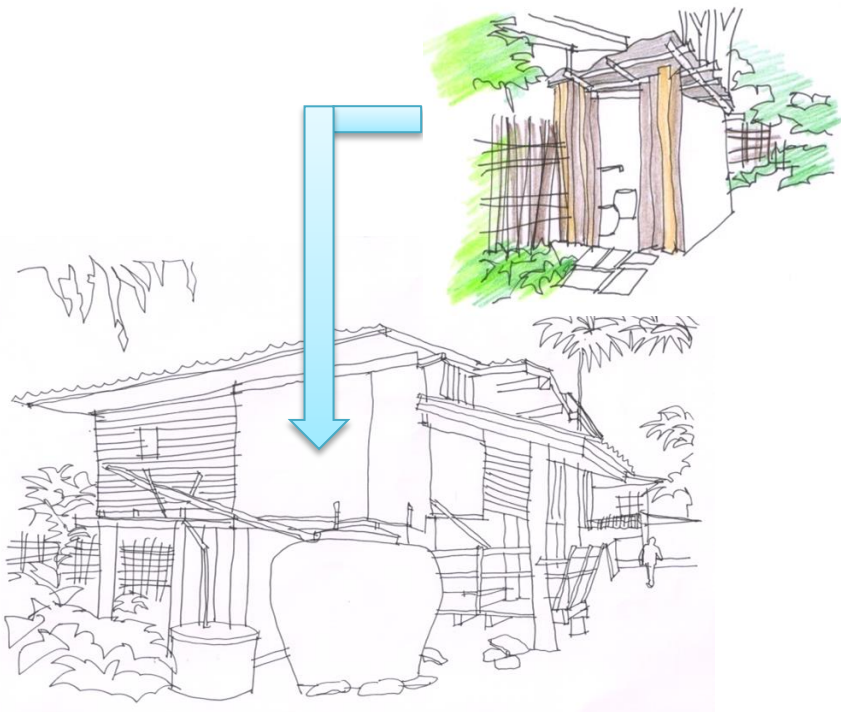
ในพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ การเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของ
คนพิการสะดวกสบาย และทุกคนมีใบหน้าแจ่มใสอย่างเห็น
ได้ชัด

2 หลัง

ในพื้นที่อำเภอภูพานยาว เปลี่ยนแปลงดีขึ้น 1 หลัง

ความสะดวกสบายในการใช้สอยห้องน้ำ

ปัญหาที่พบของบ้านในชนบท คือ ห้องน้ำที่อยู่ห่างไกลออกไปจากตัวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ยกใต้ถุนสูงการปรับปรุงบ้านนําร่องจำแนกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ๆ **แบบแรก** คือ การย้ายห้องน้ำจากด้านล่างมาสร้างไว้บนเรือน กรณีบ้านยกใต้ถุน **แบบที่สอง** คือ การปรับเปลี่ยนทางลาดไปยังห้องน้ำเดิม กรณีที่บ้านชั้นเดียว และ **แบบที่สาม** คือ การปรับปรุงห้องน้ำและต่อเติมห้องนอนบริเวณใต้ถุน และย้ายคนพิการลงมาอยู่ด้านล่าง

ความสุขเล็กๆ...ที่สัมผัสได้ รอยยิ้ม...และความแจ่มใส

(ก่อนปรับปรุงบ้าน ตามา นามสมมุติ)

(หลังปรับปรุงบ้าน)

สุขภาพดีขึ้น รอยยิ้ม และแววตาแจ่มใส และดูหนุ่มขึ้น

ความสุขเล็กๆ...ที่สัมผัสได้

รอยยิ้ม...และความแจ่มใส

(ก่อนปรับปรุงบ้านน้องปนัดดา ชื้อสมมุติ)

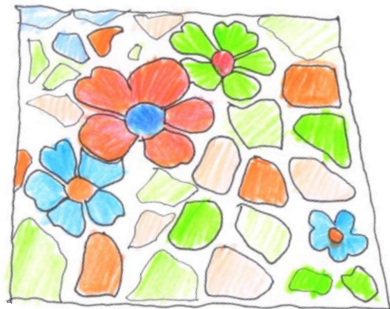
(หลังปรับปรุงบ้านน้องปนัดดา ชื้อสมมุติ)

สุขภาพดีขึ้น ยิ้มแย้ม แววตาแจ่มใส

ปัญหาที่พบ

ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในการเลือกซื้อ กระเบื้อง

ความไม่เข้าใจของชาวบ้านในการเลือกซื้อหากระเบื้องกันลื่น โดย
หลายครัวเรือนนิยมซื้อกระเบื้องที่มีลวดลายหลากหลายสีกันในท้องตลาด
แม้มีลวดลายสูงต่ำขรุขระ แต่พื้นผิวมันวาวจึงไม่กันลื่น

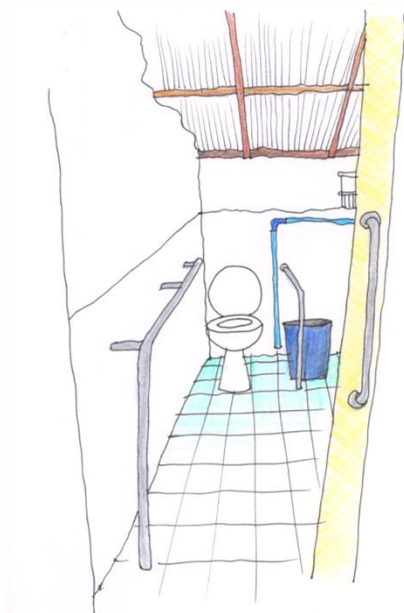

ข้อเสนอแนะ ควรให้คำแนะนำในการเลือกซื้อวัสดุอย่างเหมาะสม
การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือ การวางแผ่นยางกันลื่นในพื้นที่เปียก

ปัญหาที่พบ

การติดตั้งอุปกรณ์ราวจับที่กีดขวาง

พบได้ทั้งราวจับแนวนอน และราวจับประตูปานเลื่อนซึ่งยื่นออกมา กีดขวางทางเข้าออก ทำให้ช่องประตูแคบและเปิดกว้างไม่ได้เต็มที่

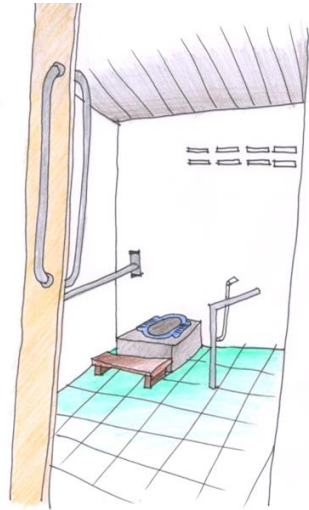

ข้อเสนอแนะ ควรให้คำแนะนำในการติดตั้งอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก
ความสะดวกอย่างละเอียด

ปัญหาที่พบ

การติดตั้งสุขภัณฑ์แบบนั่งยอง

เนื่องจากคนพิการ และผู้ดูแลในครอบครัว กรณีพิการที่ต้องเคลื่อนไหวในท่าหนึ่งลักษณะใดไปกับพื้น ไม่สามารถพยุงหรือยากในการยกตัวนั่งบนชักโครก จึงเลือกใช้สุขภัณฑ์แบบนั่งยองโดยฝังราบไปกับพื้น อย่างไรก็ตามปัญหาที่พบคือ ช่างพื้นบ้านนิยมติดตั้งสุขภัณฑ์แบบนั่งยองบนฐานรองสูง จึงไม่สะดวกและกลายเป็นอุปสรรคแก่การใช้งาน

ข้อเสนอแนะ ควรให้คำแนะนำใน

การติดตั้งอุปกรณ์ระหว่างการก่อสร้าง และการประดิษฐ์สุขภัณฑ์แบบพิเศษสำหรับให้คนพิการในกลุ่มที่เคลื่อนไหวติดไปกับพื้น ซึ่งควรสนับสนุนในการศึกษาและวิจัย ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญหลายสาขา

ปัญหาที่พบ

การปรับพื้นที่ใช้สอยบริเวณใต้ถุน

กรณีการปรับปรุงห้องน้ำและต่อเติมห้องนอนบริเวณใต้ถุน และ ขยายคนพิการลงมาอยู่ด้านล่าง การปูกระเบื้องเติมพื้นที่ใต้ถุนบ้าน ปัญหาที่ตามมา คือ ช่องหน้าฝน ฝนจะสาดเข้ามาทำให้เกิดน้ำท่วม ทั้งและลื่น ต่างจากในอดีตที่เดิมพื้นที่ใต้ถุนเรือนจะเป็นพื้นดิน น้ำ จึงซึมลงดินได้ ดังนั้นการปรับปรุงบ้านจึงควรคำนึงถึงการเลือกใช้ วัสดุที่เหมาะสม และปลอดภัยแก่การใช้สอยพื้นที่

ข้อเสนอแนะ ควรให้คำแนะนำในการเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเดิม การต่อเติมขยายคาเพื่อกันแดดกันฝน เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการ สำหรับกรณีปรับพื้นที่ใช้สอย บริเวณใต้ถุน

ปัญหาที่พบ

ข้อจำกัดของงบประมาณ

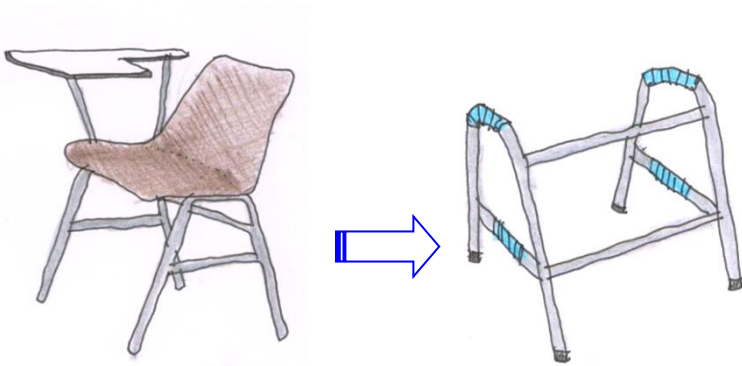
ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างครบวงจร การแก้ปัญหาหลักๆ คือ การปรับปรุงห้องน้ำให้คนพิการเข้าถึงและใช้สอยสะดวกและปลอดภัยยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามปัญหาในบางจุดยังคงอยู่ เช่น การขาดทางลาดโดยรอบบ้านพร้อมราวจับ โครงสร้างบางส่วนที่ผุพังและยังไม่ได้ซ่อมแซม พื้นที่บางส่วนยังไม่มีขายคาทำให้ฝนสาดเข้ามา ความต้องการอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอื่นๆ ซึ่งต้องวิเคราะห์เป็นกรณีๆ ไป เช่น รถลากเลื่อน เหมาะสำหรับคนพิการในท่านั่งแบบเหยียดขาราบ ซึ่งสามารถแบ่งเบาภาระผู้ดูแลและคนในครอบครัวในการเงินเคลื่อนย้ายได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการจึงต้องแก้ปัญหาโดยอาศัยหลายปัจจัย

ข้อเสนอแนะ การหางบประมาณสนับสนุน และการศึกษาวิจัย และประดิษฐ์ อุปกรณ์อำนวยความสะดวก โดยใช้ทีมงานผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางจากหลายสาขา

เรื่องดีๆ ที่ควรบอกต่อ

การปรับประดิษฐ์ประยุกต์ใช้ Walker

สำหรับคนพิการที่เคลื่อนไหวโดยท่านั่ง

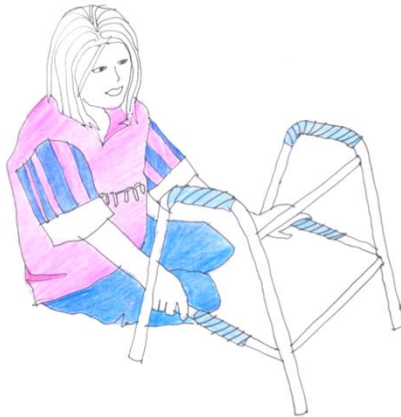
สภาพเดิม สภาพใหม่ การใช้งาน

เจ้าของความคิด: นางสาววรารณ์ มั่นทุ่ง

ทีมทำ: นิสิตสถาปนิกอาหาร (กลุ่มสถาปัตยกรรมเปียกน้ำ)

เจ้าของผลงาน: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ม. นเรศวร

การปรับประดิษฐ์ประยุกต์ใช้ Walker สำหรับคนพิการที่เคลื่อนไหวโดยท่านั่ง

ที่มาของปัญหา:

เนื่องจาก Walker ในปัจจุบันมีสำหรับทำยืน ดังนั้นคนพิการที่เคลื่อนที่โดยท่านั่งจึงไม่สามารถใช้งานได้

วัสดุที่ใช้ทำ Walker:

การนำโครงสร้างเก้าอี้เดิมที่ที่นั่งหลุด แต่โครงอลูมิเนียมยังแข็งแรง มาประยุกต์ใช้

การปรับประดิษฐ์ประยุกต์ใช้ Walker สำหรับคนพิการที่เคลื่อนไหวโดยท่านั่ง

งานเชื่อม:

การตัดและเชื่อมต่อโครงอลูมิเนียม ให้มีความมั่นคงแข็งแรงและ
เหมาะแก่การใช้งาน (ร้านเชื่อมโลหะ ร้านจักรยาน)

งานพ่น:

วัสดุที่เหมาะสมแก่การจับและกระชับนุ่มสบายมือ ชับเหลื่อ และหา
ง่ายในท้องตลาด คือ ผ้าพันไม้แบทมินตัน (เจ้าของความคิด คือ
นิสิตสถาปนิกอาทรภาณุพงษ์ จันทา) โดยมีทีมนิสิตช่วยกันพ่น
หลายคน)

การปรับประดิษฐ์ประยุกต์ใช้ Walker

สำหรับคนพิการที่เคลื่อนไหวโดยท่านั่ง

รางวัลที่ได้ คือ "รอยยิ้ม ความสุข และแววตาที่สดใส"

ที่ส่งต่อแก่กันและกัน (Inclusive smiling)

เรื่องดีๆ ที่ควรบอกต่อ

การปูเสื่อน้ำมัน

ความสำคัญของการปูเสื่อน้ำมัน คือ ช่วยปรับพื้นไม้ ซึ่งในบ้าน ให้เอื้อประโยชน์แก่คนพิการที่เคลื่อนที่โดยการขยับตัวไปในที่ต่าง ๆ ทำให้การเคลื่อนที่ได้สะดวก ลื่นไหลง่ายขึ้น เสื่อน้ำมันเป็นวัสดุที่หาได้ในท้องตลาดทั่วไป และราคาประหยัด

เรื่องดีๆ ที่ควรบอกต่อ

อาสาสมัครดูแลคนพิการในหมู่บ้าน

เป็นความสำเร็จ และต้นแบบที่ดีที่จับเคสอื่นโดย สำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพะเยา คุณเพิ่มศักดิ์ อินทสโร เล่าว่า อาสาสมัครเหล่านี้ทำหน้าที่แวะเวียนมาช่วยดูแลคนพิการในหมู่บ้านประมาณ 5 ครอบครัว/คน เช่น ดูแลเรื่องอาหารการกิน การจับถ้าย แม้จะมีค่าตอบแทนเล็กน้อย แต่อาสาสมัครในพื้นที่นำร่องอำเภอดอกคำใต้ ช่วยแบ่งเบาภาระครอบครัวคนพิการ และเป็นกำลังใจสำคัญของคนพิการ การจัดเตรียมและพัฒนาอาสาสมัครดูแลคนพิการจึงควรต่อยอดและขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ

7. บทสรุป

"เป็น อยู่ คือ"

และขอเสนอแนะะ

เป็น อยู่ คือ

"สิ่งที่เป็น" "สิ่งที่มีอยู่" อาจจะมากกว่าสิ่งที่เห็น

"สิ่งที่เป็น" คือ "สิ่งที่มีความหมาย" ซึ่งมีคุณค่ามากกว่าสิ่งที่เห็น และ
ต้องเข้าใจจริงๆจะสัมผัสได้

พลังและความหมายของหัวใจแต่ละดวงย่อมมีคุณค่าเท่ากัน
เสมอ เป็นภาวะของแต่ละคนจะพึงมี หากจะอ้างความหมายของ
ความพิการ ที่พี่ตุ๋จรัสพงษ์ สุรัสวดี จำแนกความพิการไว้อย่างแบบ
ชัด แต่ตรงไปตรงมา ว่า ความพิการมี 2 ประเภท คือ
ประเภทที่ตาเปล่ามองเห็น และประเภทที่ตาเปล่ามองไม่เห็น คงจะ
ทำให้ความหมายของคำว่า "คือ" สะท้อนความหมายของชีวิตได้อย่าง
เท่าเทียมกัน

เพื่อพัฒนาจิตสำนึกแก่สังคม

ความสำเร็จของการขับเคลื่อน หรือการดำเนินการให้ได้มาซึ่งแผนงานพัฒนาในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการไม่ได้เสร็จสิ้นเพียงแค่การผลักดันนโยบายและแผนไปยังหน่วยงานทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค หรือหน่วยงานท้องถิ่นในการดำเนินการต่อและไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดทฤษฎีหรือแนวคิด "การออกแบบเพื่อคนทุกคน" หรือ เพียงการป่มเพาะ "สถาปนิกอาทร" แต่หัวใจสำคัญและเป็นเบื้องหลังของความสำเร็จ คือ **ความร่วมมือ ร่วมแรง และร่วมใจ** ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

แม้ว่าต่างหน่วยงานมีพันธกิจที่แตกต่าง แต่สิ่งหนึ่งที่เป็น
ตัวประสานและเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างกันและกัน คือ การ
ทุ่มเททั้งแรงกาย แรงใจ และการตระหนักถึงความสำคัญของคน
พิการ กัลยาณมิตรเหล่านี้ คือ หัวใจแห่งความสำเร็จของโครงการ
สนับสนุนการออกแบบสภาพที่อยู่อาศัยให้เอื้อกับคนพิการและ
ผู้สูงอายุ ในพื้นที่จังหวัดพะเยา และอาจเป็นต้นแบบของแนวทาง
ในการประยุกต์ปฏิบัติใช้ในพื้นที่อื่นๆได้ตามความเหมาะสม

ผลผลิตที่ประเมินค่าไม่ได้ที่ได้รับจากการปรับปรุงสภาพแวดล้อมสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดพะเยา คือ **สถาปนิกอาทร** ที่ได้น้อมนำเอาพระราชดำริสและหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่มาประยุกต์ปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาสังคมไทย ปัญญาชนเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคต

เมื่อใดก็ตามที่ทุกคนเห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ความสุขของทุกคนย่อมเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันในระยะยาว ผู้เขียนขอน้อมนำพระราชดำริสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พ่อหลวงของปวงชนชาวไทย เพื่อเป็นแรงบันดาลใจ และกำลังใจแก่ กัลยาณมิตรทุกท่าน สำหรับค่าตอบแทนที่ยิ่งใหญ่ของความสุขใจที่ได้เป็นผู้ให้คืนแก่สังคม

“...การที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่ประเมินเป็นมูลค่าเงินไม่ได้...” (สำนักงาน กปร., 2555: หน้าที่ 29)

พระองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
"ขอให้มึร่างกายที่แข็งแรงเพื่อสามารถทำประโยชน์ให้กับคน
อื่นเขาได้ ขอให้มีความสุขจากการทำงาน และขอให้ได้รับ
ความสุขจากผลสำเร็จของงานนั้น" (สุเมธ ตันติเวชกุล,
2549, หน้าที่ 51)

พระราชดำรัสข้างต้น คือ รางวัลอันมีค่า และเป็น
แรงบันดาลใจสำหรับคณะทำงาน และกัลยาณมิตรที่
เกี่ยวข้อง ในการร่วมมือและก้าวเดินต่อไปร่วมกัน

 ข้อเสนอแนะ

การถอดบทเรียน และประสบการณ์จากการดำเนินโครงการสนับสนุนการออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อคนพิการ ในพื้นที่จังหวัดพะเยา สะท้อนให้เห็นแนวทางในการขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับคนพิการในระดับพื้นที่ ประกอบด้วย 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการจัดการองค์ความรู้ ด้านการเก็บข้อมูล ด้านกรอบการดำเนินงาน และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ด้านการจัดการความรู้

การเผยแพร่แนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) ควรได้รับการเผยแพร่และถ่ายทอดแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น

การเพิ่มและพัฒนาสาระการเรียนรู้หลักการออกแบบเพื่อทุกคน ในสาขาวิชา หรือศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ ในสถาบันการศึกษา ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ อาทิเช่น การเปิดรายวิชาเลือกใหม่ การเพิ่มเนื้อหาปรับปรุงสาระการเรียนรู้ การบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมแนวคิดดังกล่าว การสัมมนาวิชาการ การจัดแสดงผลงานที่สอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน การจัดเวทีสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบอื่นๆ การบูรณาการเรียนการสอนเข้ากับพันธกิจบริการวิชาการโดยเน้นการเรียนรู้นอกชั้นเรียนเป็นกระบวนการสำคัญที่ไม่เพียงแต่เปิดโอกาสให้นักนิสิตสัมพันธ์และเรียนรู้ข้อจำกัดของคนพิการ และได้มี

ส่วนร่วมในกระบวนการสำรวจและออกแบบในพื้นที่จริง กระบวน
ดังกล่าว เป็นการสร้างเสริมจิตอาสาให้แก่นิสิตในการออกแบบเพื่อ
บริการสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

หลักการและแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคน
(Universal Design) ควรได้รับการเผยแพร่แก่หน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทและมี
ความรับผิดชอบในการนำนโยบายสู่การปฏิบัติในพื้นที่โดยตรง ซึ่ง
ทำให้การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมให้เอื้อประโยชน์ต่อการใช้งาน
ของคนพิการ ผู้สูงอายุ เด็ก หรือบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ
เกิดขึ้นได้ในระยะยาว

ด้านการเก็บข้อมูล

การรวบรวมวัสดุก่อสร้างในพื้นที่ การสำรวจวัสดุก่อสร้าง หรือองค์ประกอบในการก่อสร้าง รวมทั้งปัจจัยอื่นๆที่สนับสนุนการก่อสร้าง เป็นขั้นตอนสำคัญที่ทีมออกแบบและหน่วยงานในพื้นที่ควรดำเนินการร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดต้นทุนด้านงบประมาณในการก่อสร้าง อีกทั้งยังเป็นทางเลือกในการประยุกต์สำหรับการออกแบบ อย่างไรก็ตามต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ความแข็งแรง ความคงทน การบำรุงรักษา และระยะเวลาในการใช้งานในระยะยาวด้วย

ด้านการออกแบบ

การปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยในองค์กร ไม่เฉพาะเพื่ออำนวยความสะดวก
สะดวกในกิจวัตรประจำวันของผู้พิการ แต่ควรแก้ไขปรับปรุงสภาพที่
อยู่อาศัย ปัญหาด้านความปลอดภัย และปัญหาด้านอื่นๆ เพื่อ
ยกระดับคุณภาพชีวิต สมาชิกในครอบครัวผู้พิการให้เหมาะสม ซึ่ง
เป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว จากการลงพื้นที่ศึกษา
และการดำเนินโครงการนี้ แสดงให้เห็นว่า การออกแบบสำหรับ
คนทุกคน (Universal Design) หรือการปรับปรุงห้องน้ำให้
เป็นไปตามมาตรฐานห้องน้ำผู้พิการ ไม่ใช่เพียงปัจจัยเดียวในการ
ตอบโจทย์สำหรับการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมแก่
ผู้พิการ แต่ยังมีความท้าทายด้านอื่นๆ ที่สถาปนิก และผู้ที่มีส่วน
เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่างๆ ต้องคำนึงถึง เช่น

การออกแบบสภาพที่อยู่อาศัยที่ต้องแก้ปัญหาภัยธรรมชาติ
กรณีศึกษาลมห้วยทุ่ง การออกแบบที่ต้องแก้ปัญหาจากบริบทสัตว์
เลื้อย กรณีศึกษา สถาปัตยกรรมกับไก่ การปรับสภาพที่อยู่อาศัย
ควรคำนึงถึงพื้นที่และโอกาสในการประกอบอาชีพ การออกแบบ
ปรับสภาพที่อยู่อาศัยสำหรับคนพิการไม่เพียงแต่ต้องอำนวยความสะดวก
สะดวกในการดำเนินชีวิต แต่สถาปนิกควรคำนึงถึงพื้นที่สำหรับการ
ทำมาหาเลี้ยงชีพของคนพิการได้ ซึ่งจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่การ
พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการได้ในระยะยาว

👍 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมให้เอื้อประโยชน์แก่คนพิการควรพัฒนาแผนการดำเนินงานให้ครอบคลุม 3 ด้านหลัก ได้แก่ การปรับปรุงสภาพแวดล้อม (Environmental hardware) การพัฒนากลไกหรือระบบขับเคลื่อนทางสังคม (Environmental software) และการพัฒนาระบบจิตสำนึกให้ตระหนักและเข้าใจคนพิการ (Environmental heartware) โดยจะอธิบายตามลำดับ

การพัฒนาสภาพแวดล้อม ให้เอื้อแก่คนพิการ

จุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนาสภาพแวดล้อม คือ ความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยเฉพาะแนวทางการออกแบบเพื่อคนทุกคน (Universal Design) ดังนั้น การเผยแพร่แนวทางการออกแบบเพื่อคนทุกคน (Universal Design) แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เริ่มตั้งแต่คนพิการ และครอบครัว ผู้ดูแลคนพิการ รวมทั้งอาสาสมัคร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะสาขาที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ และหน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับท้องถิ่น ให้ได้รับความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างเสริมปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ในความรับผิดชอบของแต่ละส่วนที่เกี่ยวข้องได้ในระยะยาว ในการนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละส่วน สามารถสร้างกลไกขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ในหลายรูปแบบ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการพัฒนากลไกระบบสังคมในลำดับถัดไป

การพัฒนากลไกในสังคม

ความเข้าใจแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทุกคนจากการสร้างองค์ความรู้
ข้างต้น จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถขับเคลื่อนและสร้างกลไก
ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ในหลายรูปแบบ จะขอยกตัวอย่างดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรการออกแบบเพื่อคนทุกคน

(Universal Design) ในสถาบันการศึกษา สามารถขับเคลื่อน
เป็นนโยบายการศึกษาในระดับชาติ โดยเฉพาะในสาขาวิชาด้านการ
ออกแบบ ซึ่งสามารถดำเนินการผ่านหลายพันธกิจ

อาทิเช่น

- การผลิตบัณฑิตและการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มสาระการเรียนรู้ การสร้างเสริมประสบการณ์นอกชั้นเรียน รวมทั้งกิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ
- การพัฒนางานวิจัยเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้พิการ
- การบริการวิชาการ โดยการจัดอบรมเผยแพร่แนวความคิดการออกแบบ เพื่อคนพิการแก่ผู้ที่สนใจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันการศึกษา เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนเชิงนโยบายร่วมกัน

การสร้างแผนพัฒนาและการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน สำหรับสร้างเสริมและยกระดับคุณภาพชีวิตแก่คนพิการ ซึ่งทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวางแผนร่วมกัน ทั้งจากส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และหน่วยงานในระดับท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาความซ้ำซ้อน และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยเป็นการแก้ปัญหา ร่วมกันอย่างบูรณาการ และได้ประโยชน์สูงสุด

การพัฒนาและสร้างจิตสำนึก

การขับเคลื่อนเชิงนโยบาย ไม่เพียงแต่ต้องอาศัยความเข้าใจแนวคิด การออกแบบสำหรับคนทุกคน การปรับสภาพที่อยู่อาศัยและ สภาพแวดล้อม การสร้างกลไกขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม แก่ คนพิการ ครอบครัว อาสาสมัคร รวมทั้งหน่วยงานทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน ที่ต้องร่วมมือกันเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของ คนพิการ กระบวนการเหล่านี้จะไม่สามารถสำเร็จในระยะยาว หาก ผู้คนในสังคมขาดจิตสำนึก และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของ แนวคิดดังกล่าว

การขับเคลื่อนเชิงนโยบายเชิงสาธารณะอาจไม่ใช่คำตอบ หรือทางออกในตอนจบเพียงอย่างเดียว หากกระบวนการสร้างและพัฒนาแผนนโยบายไม่ได้ให้ความสำคัญกับ การมีส่วนร่วม หรือ ไม่ได้ผลักดันแผนและนโยบายไปสู่การปฏิบัติใช้จริงในพื้นที่ ทั้งนี้ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จากหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในทุกระดับต้องร่วมมือและขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้พิการในสังคมไทย ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั่วถึง และเสมอภาค อย่างเป็นรูปธรรม สิ่งเหล่านี้ คือ ความท้าทายสำหรับคนไทยทุกคนต้องร่วมมือกัน

เอกสารอ้างอิง

- กฎมาตรฐานว่าด้วยการสร้างความเสมอภาคทางโอกาสให้แก่คนพิการ องค์การสหประชาชาติ พ.ศ.2537
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี. (2555). **รายงานสรุปการดำเนินโครงการสนับสนุนการออกแบบสภาพที่อยู่อาศัยให้เอื้อกับคนพิการและผู้สูงอายุ** สนับสนุนโดย สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ร่วมกับสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- วิติยา ปิตัตังนาโพธิ์. (2555). “บทบาทและความร่วมมือของหน่วยงานในการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยสำหรับคนพิการ กรณีศึกษาบ้านน้ำร่องจังหวัดพะเยา” **เอกสารตีพิมพ์เผยแพร่ในการสัมมนาวิชาการระดับชาติด้านคนพิการ ครั้งที่ 4 ประจำปี 2555 เรื่อง การพัฒนาคนพิการเข้าสู่การพัฒนากระแสหลัก: ความท้าทายของประชาคมอาเซียน**, ณ โรงแรมรามารการ์เดนส์, กรุงเทพมหานคร, วันที่ 22 สิงหาคม 2555.
- สุเมธ ตันติเวชกุล (2549). **หลักธรรมทำตามรอยพระยุคลบาท**. พิมพ์ครั้งที่ 15. โรงพิมพ์ด้านสุทธาการพิมพ์.

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. พิมพ์ครั้งที่ 2 (2555). โดยองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)
- Pittungnapoo W.(2012). Strengthening Collaboration in Making Universal Design for an Inclusive Society: Housing Improvement Projects for People with Disabilities in Phayao, Paper presented in the 16th UNESCO-APEID International Conference, The Heart of Education: Learning to Live Together, 21–23 November 2012, Bangkok, Thailand

เบื้องหลัง

เจียนและเรียบเรียง

พิสูจน์อักษร

ภาพประกอบลายเส้น

วิติยา ปิดตังนาโพธิ์ (อาจารย์ปู)

ชนิดา กกลั่นเทียะ

นิติตาณัฐพงษ์ จันทา

นิติตสมชัย ชัยสุนทรวโรชิน

นิติตกมลวรรณ ยิ่งสังข์

นิติตนาตาชา สุนทรวฤกษ์

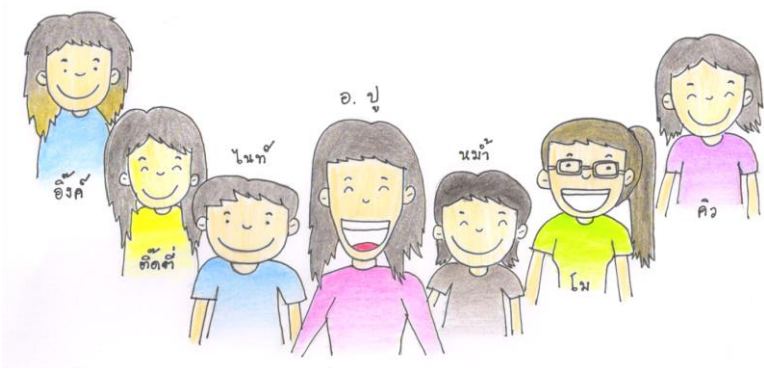
นิติตมานิตา กลิ่นเฟื่อง

นิติตพกามาศ ทองแท้

อาจารย์ปู

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กัลยา (อาหาร) ฌมมตร

